

975/2
2002

ბეჭდვით გადაცემის წიგნი

№7-8
2002

პოსტაქტივი
 9979263636
 სატელეფონო
 მონიტორინგი

მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას
 რაიონი, საბურთალოს რაიონი
 მისამართი: გიორგი ბერძენაშვილი

მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას
 რაიონი, 6060 (600060) კანცელაცია

კანცელაციის მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას რაიონი

მისამართი: მარინე კოკინაშვილი, ნინო ლომიძე, რამის ტერასაზე, ინგა ლუბიძე, ნინო ჭუმბურიძე.

მისამართი: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას რაიონი, ირაკლი ჯეჯელანიძე

კონსულტაციის
 იუსტიციის

მისამართი
 ვია ლაშვი

საერთაშორისო საბჭო:
 მარინე ბერიძე,
 ვენდი ბურბულაძე,
 ლეოლა გვეჯიძე,
 კახა გაბუნია,
 თორნიკე ვარდოლიშვილი,
 ლალი გოჭიაძე,
 ქაქულან დიპლომატიკური
 ნაწი ურთიერთობები,
 ჰუმბერტო ქარია,
 მისიულ ტურინი,
 ლეონ ლეონიძე,
 ეთიოპია წიხისაშვილი,
 თამარ ხმადაძე,
 ნინო ვაიშენაძე.

მისამართი
 მარინა ხაჭავიძე

რეგისტრირებული ქ. თბილისის
 მთავრობის რაიონის სასამართლოს
 მეტი 12.04.99, № 49-88.
 მისამართი:
 ქ. თბილისის ქ. №8
 ტ. 99-75-48
 E-mail: burji@posta.ge

რა ელის გამო-კლარჯეთს?!

საგანგაძო ცნობა გამოჩნდა ამის წინათ ქართულ პრესაში („ქვირის პალიტრა“ №27, „ჯორჯიან ქაიმის“ №29):

ამერიკულ ჟურნალში („Sophisticated traveler“ „გემოცდილი მოგზაური“) გაზეთ „ნიუ-იორკ ქაიმის“ დამყურებში, დაიბეჭდა ჯონ ემის წერილი „სიყვდილი ჩადირვით“. ავტორი აღწერს თავის მოგზაურობას ქაო-

ქ ლ ა რ ჯ ე თ შ ი ,
 აღფრთოვანებულ
 საუბრობს უნიკალური
 ქართული ძეგლების –
 ხახულის, ოძიკის,
 იძინის, პარხლის,
 მუხბერდის, ოთხთა
 ეკლესიის... – მესახებ
 და მემფოთებულთა ამ
 ძეგლების მოძიებით.

ხახული

საქმე ის არის, რომ
 თურმე უკვე დაწყებუ-
 ლა განხორციელებს
 პროექტის, რომლის

მიხედვითაც აქ აიგება რამდენიმე კმბალი და ეს ტერიტორია
 ხალხით დაიფარება... და მოკვდება ძველი დიდების ნაძი...

როგორც ჩანს, პროექტის ინვესტორები არიან ფრანგი და
 ინგლისელი კომპანიები.

ხახული, ოძიკი, იძინა... არ არის მხოლოდ ჩვენი ისტორი-
 ის კუთვნილება. ის მსოფლიო ცივილიზაციის საკუთრებაა და
 ყველაფერი უნდა ვიღონით იმიხათვის, რომ უკლებუქლამ
 სამყაროში ხმა ამოიღოს და არ დაიმარხოვს ეს დიდებულება!
 ჩვენ თაღობებთან ხომ არ გვაქვს საქმე, ბუდას ქანდაკებები
 რომ არ დაინდეს...

შინაარსი

სახალგაოთხო ვაჟი

საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ	2
ტ. ღანდელიძე, ქართული ენა გერმის როლში	4
სამურსაყინოში ქართული უცხო ენად გამოაცხადეს	5

მეცნიერული და ვაჟი

თ. ხშილაძე, შერეულობის საფუძვლები ენაში	6
---	---

„მეცნიერული“

ვ. გოგილაშვილი, „ენის შექმნის, იაკობი მკვლარია“	7
ნ. მადლაკელიძე, კარგი ერთეული „ფილიპინური“	8

ბ. ჯიქიაშვილი - 60

ბ. ჯიქიაშვილი, სწავლების სახე ენაში	10
---	----

თავისუფალი

თ. ბოდუაშვილი, ვ. ბუხაჩავა, განათლების რეფორმა და V კლასის ქართული ენის სახელმწიფოებრივი	15
--	----

სახალგაოთხო კონკრეტული

ვ. იმანიშვილი, ფ. გოგილაშვილისა და კ. შუხარაძის „ერთობის“	20
---	----

ვაჟი ვაჟი კარგული

თ. ღანდელიძე, ქართული ენა - ბურჯი ერთეულისა	27
---	----

სიბავის ნიანი

ნ. პარიათაძე, ორ გერმანული დაკავშირებით	30
---	----

ახალი ნიანი	8,9,14,17,
-------------------	------------

მეცნიერული	31
------------------	----

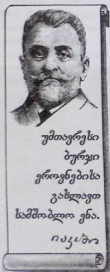

ბურჯი ეროვნებისა

BURJI EROVNEBISA

№ 7-8 (56)

2002

შუბარეცი
ბურჯი
ეროვნებისა
ვახუშტის
სამშობლო ენა.
იაკობი

ბავშვის
თავისუფალი

ს. 1 რ. 1

საქართველოს კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ

საქართველოს ენის სახელმწიფო მადლობა
თავისუფალი და დემოკრატიული საქართველო
მინისტრის განცხადებით, სახელმწიფო ენის შესახებ კანონპროექტის
გ. გოთფრაიდშვილმა, ნ. კუთლიანი, მ. ნათაძე,
ბ. წიხაძე, ზ. ჭუმბურიძე,
ბ. ხახარაძე, რ. მამულაძე, ა. არაბული
და სხვ.

2002 წლის 29 ივნისს იგი ვაჟა-ფშაველას სახელობის
ოპერის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა
საქართველოს სახელმწიფო ენის შესახებ კანონპროექტის
განხილვა. კანონპროექტის შესახებ განმარტება ვაჟა-ფშაველას

კანონმდებლის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და
თეატრალური უნივერსიტეტის შეჯამება და დასკვნის
წარმოდგენა დეკლარაციის გ. წიხაძე, ზ. ჭუმბურიძე,
ბ. კუთლიანი, ა. გომარაძე, გ. გოთფრაიდშვილი და
ა. არაბული წარმოადგინეს ამ დასკვნის.

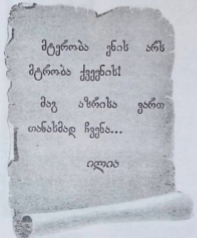
დასკვნა კანონპროექტზე საპარლამენტო ანგარიშის შესახებ

მსჯელობა შეეხება საქართველოს სახელმწიფო ენის შესახებ კანონპროექტის იმ ვარიანტს, რომელიც განსახილველად არის წარდგენილი საქართველოს პარლამენტში.

თავიდანვე კატეგორიულად ვაცხადებთ, ამ კანონპროექტის წარმოდგენილი სახით საპარლამენტო განხილვა გაუმართლებელი და საქმისთვის (საქმე კი უაღრესად მნიშვნელოვანია) საზიანოა, რადგანაც:

1. ამ უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტის საპარლამენტო განხილვის წინ უნდა უძღოდეს საერთო-სახალხო განხილვა და გამოთქმულ მოხაზრებათა გათვალისწინება, რაც რატომღაც არ გაკეთდა.

2. კანონპროექტი დაუსვეწავია, იგი შეიცავს არსებითი ხასიათის თეორიულ-მეცნიერულ და პრაქტიკულ უზუსტობებს, რომელთა დაკანონებისაც შექმნა მძიმე, და იქნებ გამოუსწორებელიც, შედეგები მოჰყვება. მაგალითად, ვერა-ვითარ დოგმას ვერ უძღვება „სახელმწიფო ენის“ და „არასახელმწიფო ენის“ ცნებათა ახსნა, რომლებითაც იწყება კანონპროექტი. ამ „ახსნებში“ მხოლოდ ერთი - მომხმარებელი - აზრი გამოხატვის და სრულიად იგნორირებულია საკითხის ეროვნულ-კულტურული და ფსიქოლოგიური ასპექტები; არ არის გათვალისწინებული საერთაშორისო ენობრივი მშენებლობის პრაქტიკისა და თეორიის საკითხები, ასეთი მადგომა შეიცავს დაპირისპირებებისა და უარყოფითი ემოციების ხასიათის მუხტს, ენების ამგვარი „დახარისხება“ მეცნიერულად მდებარე და პრაქტიკულად უპერსპექტიუ-

ბოროტ მონაგონად უნდა ჩაითვალოს ვიღაცის მიერ შემოგდებული სიყალბე. თითქოს საქართველოში მცხოვრებ არაქართველებს არ სურდეთ ქართული ენის შესწავლა. სახელმწიფო ენის მდგომარეობის განმტკიცება შესაძლებელია მხოლოდ ამ ენის სწავლებისა და მისი სახელმწიფოებრივი ფუნქციების დაცვით თვით სატიტულო ერის (ანუ ვისი სახელთაც არის შექმნილი სახელმწიფო) მიერ განათლებაში, ეკონომიკაში, პოლიტიკაში, საშინაო და საგარეო ურთიერთობებში. ამ საქმეში აღმინისტრირებას მხოლოდ უარყოფითი შედეგის მოტანა შეუძლია.

3. მოქმედ კანონებში ცვლილებების შეტანა ყოველთვის მტკიცეულია საზოგადოებისთვის. სახელმწიფო ენის შესახებ კანონში კი მისი დამტკიცების შემდეგ ცვლილებების შეტანა სრულიად დაუშვებელია, რადგანაც ნებისმიერი ცვლილება გახდება დაპირისპირების მიზეზი. ენის კანონმა უნდა შექმნას პირობები სახელმწიფო ენის სრულფასოვანი და სრულყოფილი ფუნქციონირებისათვის ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, მაგრამ ისე, რომ არ მოხდეს სხვა ენების არა თუ ხელყოფა, არამედ მათი თავისუფალი ფუნქციონირების თუნდაც ოდნავი შესზღვევა ისტორიის მიერ მითთვის ნაბოძებ ფარგლებში. ერთ სახელმწიფოში არსებულ ენათა ასეთი შესაძება სრულიად აუცილებელია, წინააღმდეგ შემთხვევაში ენათა პარამიონული თანაარსებობისა და ურთიერთ კეთილი გავლენის ნაცვლად განსდება მუდმივი ქაში. კონფორტაცია, რაც ყველასთვის საბედისწერო აღმოჩნდება, ამ ე. წ. ევლობალიზაციის ეპოქაში.

4. ამ სულისკვლებით უნდა დაიხვეწოს კანონპროექტის ის მუხლები, სადაც დაპარაკია ე. წ. „არასახელმწიფო“ (უვარგისი ტერმინია) ენების ფუნქციონირების შესახებ.

პარლამენტში შესული კანონპროექტი საქართველოს სახელმწიფო ენის შესახებ ვერ ძლიან შორს არის ასეთი პარამეტრებისგან. ამიტომ იგი სერიოზულად უნდა გადაიხიზლოს ყოველგვარი აქარებისა და უცხო ფაქტორების ზეგავლენის გარეშე.

იქამდე კი ჩვენ გვაქვს საქართველოს კონსტიტუციის მე-8 მუხლი სახელმწიფო ენის შესახებ და ისიც საკმარისია ქართული ენის ღირსეულად მოვლისათვის.

ნათქვამი არ ნიშნავს, რომ ჩვენ საერთოდ ენის შესახებ კანონის წინააღმდეგი ვართ. კანონი ენის შესახებ აუცილებლად საჭიროა, მაგრამ არა ასეთი.

„ქვირის პალიზრის“ (№30) პუბლიკაციის მიხედვით

საქართველოს პრეზიდენტად პარლამენტარ გურმაზე ფაცაცას უკონ-მალსაზ მლიკამედილის წამოყენება გადაწყვეტილია...

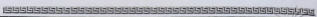
კორესპონდენტის შეკითხვა: „ქართული რომ არ იცის, აქ რომ არ უცხოვრობაო?“

პარლამენტარის პასუხი: „ქართული ბუფრმა არ იცის“.

ვურ გავიკეთო, გაზუთი სუბრობს თუ პარლამენტარი? ორთვე თუ არცერთი? და საერთოდ, სასუძარო თქმაა ვითომ? ინტერვეუ გ. ფაცაცასთან საქმიოდ მოზრდილია და რუბრიკად „დადასტურებუ-ლი ჭობი“ შეკია...

2019

ეს პუბლიკაცია 1993 წლის 4 მაისს გამოქვეყნდა გაზეთში „ივერია ექსპრესი“; სათითომეტრაპირალი დიალოგი პროფესორ კორნელი დანელიასა და ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორ კახა ვახუნიას შორის.

ამ ათიოდე წლის წინათ დასმული ყველა კითხვა და გაცემული პასუხი კვლავ აქტუალურია... მოგვიარდება კი? იღებს ურად ის, ვისაც ამ პრობლემის მოგვარება ევალება?

კიდევ ერთხელ ვიზიჟეთ 14 აპრილი... კიდევ ერთხელ გაცხადდა საბჭევროდ, რომ ქართული სახელმწიფო ენა და მისი ისოდენ მაღალი სტატუსი ზელშეუბებელია. მაღალფარდოვნება და ომპაზიანი ხმაყ არ მოაკლებია ამ ზეიმს...

ეზეამება კი დღესდღეობით ქართულ ენას?

ამ კითხვით მივმართეთ თსუ ფილოლოგიის ფაკულტეტის დეკანი, ძველი ქართული ენის კათედრის გამგეს, პროფესორ ძირნელი დანელიას.

— ყოველგვარი აღნიშვნა მნიშვნელოვან პოლენებისა უნდა იყოს საკმეინი: საკმეს უნდა წყადღეს უპირველესად... ზემის მიზნით თუ კუოდება, ასეთი ღონისძიების მომხრე მე ვერ ვიქნები!

ჩემთვის უფრო მნიშვნელოვანია კონკრეტული ღონისძიება, რომელიც ქართული ენის სახელმწიფოებრივი სტატუსის განმტკიცებას მიეზმარება, ანდა ქართული ენის სკოლაში უკეთ სწავლების საკმეს წყაშველება...

ერთ რამეზე ძალიან მტკიცე გული. თითქმის... თითქმის კი არა, რეალურად, ჩვენ სახელმწიფო პროგრამად გვაქვს ქართული ენისა. კი ბატონო, შეჩერდა იგი გარკვეულ სიტუაციაში, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური არეულობის ვაჟს. დღეს ხომ სხვა ვითარებაა! მაგრამ არავის უფიქრია, ის მოკმედ პროგრამად გახადოს და ამეზე ლაპარაკი არაა დღესაც კი... და ეს ჩემთვის ვაუტებააო!

ენა რომ ერისათვის დიდი მნიშვნელობისაა და რომ ენა მოსავლელია და ა. შ., ამის მტკი-

ცება არ უნდა, ეს სიტყვებია შოლოდ. საკმე ის არის, ვინ იმეკმედებს, როგორ იმეკმედებს, რომ ეს სიტყვები რეალობად იქცეს!

ქართული ენა გერის როლშია!

შეტყუა ვებრევი: უნივერსიტეტში, ჩვენი ფაკულტეტის ინიციატივითა და რექტორატის მხარდაჭერით, ჩვენ ქართული ენის პრაქტიკული კურსი ყველა ფაკულტეტზე ჩავასმეინეთ;

მაგრამ უკვე გაუდა ეს, ასე ვთქვათ, „ალტყინების“ გამი და უკვე რამდენიმე ფაკულტეტში განაცხადა: სასწავლო გეგმები ისეა გადატყირათული, რომ...

რა გახდა ერთი სემესტრის ერთი ლექციისათვის ადგილის გამოჩახვა, თუ გული გულობს მართლაც! მაგრამ ჩვენი უბედურება ის არის, რომ ქართული ენის საზოგადოებრივი მისია არ გვაქვს ვაცნობიერებულა... მე ანტიპარტიკობად კი არ ვუთხრო ვიქმეს, მაგრამ არა აქვთ მეგნებელი, რომ ნებისმიერი სპეციალისტის ფსიქიკის ჩამოდაღებებაში მშობლიური ენის სპეციფიკის წყდომას აქვს განმსაზღვრელი მნიშვნელობა.

— ბატონო კორნელი ხშირად მხმენია თვით უმაღლესი სასწავლებლის, თანაც ჰუმანიტარული ფაკულტეტის სტუდენტთაგან ისეთი კითხვები, რომელთაა აქციოდნა, მეტი რომ არ ვთქვათ, ხირცხვილია ქართული კაცისათვის. მავალი-

თად, ვინ არიან მეგრელები და სვანები, რა მიმართებაში არიან ისინი ქართველებთანო. ნუთუ ასეთი ელემენტარული საკითხების ცოდნა არ უნდა მიუხევებოდეთ სკოლიდან...

— ეს ერის უბედურებაა! გადაპარბებულად ნუ ჩამითვლით, უბედურებაა, რაც ქართველი ვერ აცნობიერებს, ისტორიულად რა მიმართებაა, ვთქვათ, ქართულსა, მეგრულ-ლაზურსა და სვანურს შორის.

უნდა იცოდეს ნებისმიერმა ქართველმა, რა არის სახელმწიფო ენა — ეროვნული ენა, რაც გვაერთიანებს ჩვენ და უზარმაზარი შემკავშირებელი ფაქტორია.

ჩრდილო კავკასიაში ტომობრივი ენებია ბევრი, თორემ სად არის იმდენი სახელმწიფო ენა ისეც კი ვერ გაუვია ბევრს ნორმალურად.

ე. ი. ჩვენ ვერ ვაცნობიერებთ ჩვენს ისტორიას, ჩვენს მეობას — ეს არის ჩვენი უბედურება...

— უბედურების შეველა ეპიკურიება... რაში ხედავთ გამოსავლს?

— როგორ ვითბრათ, აბა? შეველა რომ იოლი იყოს, აქამდეც ეშველებოდა, აღბათ, საკმეს.

შველა იქიდან მოდის, რომ ხალხს მეტი ინფორმაცია მიეწოდოს. არა გვაქვს პოპულარული ხასიათის წიგნები, რომელთაც სიამოვნებით წყაითახავდა ნებისმიერი, თუ გნებავთ, უმაღლესი განათლების არმქონე, ქართველი. სხვა ღონისძიებებიც უნდა გაატარდეს, აღბათ.

— სახელმწიფოებრივ დონეზე დასმული ეს საკითხი. მაგრამ მავანა და მავანს, როგორც

თქვენ ბრძანეთ, თვინებურად ამოუცდა ქართული სასწავლო პროგრამებიდან.

— ვინმეს ბრალდებად წაიწვინო, შენ შობილურ ენას არ სცემ პატვისო, იტბანელი ბრალდება იქნება; არადა, რეალურად ის შეიძლება ამას ჩადიოღეს — გაუცნობიერებელია ეს მისთვის... არა მგონია, იმით მოხლოდეს, რომ ცუდი ქართველი იღოს...

შე ვიცი, სხვა ქვეყანაში, მაგალითად, ინგლისურენოვანში, ინგლისური ენის ელემენტარული ცოდნის გამოვლენა ტესტური კითხვების საშუალებით საჯაროდებოა, ყველგან პარტდება. ჩემთან კა... თქვენ ვახსოვთ, აღბათ, ელემენტარული მოთხოვნა დაფიქრეთ მისაღებ გამოცდებზე ქართული ენის გრამატიკის თეორიული ცოდნის გამოსავლენად და ამან რამხელი ატორტავი გამოიქვია. ჩემთვის კორტა გაუცნობიერია ეს... იმით, რომ გამოცდას ჰქვია „ქართული ენა-სა და ლიტერატურაში გამოცდა“, ქართულ ენაში კა. თქვითურად, არ არის გამოცდა!

თქვენ, აღბათ, იციო, გამოც-

დებზე რა ხდება — მიგდებულობითა მე-4 საკითხად წინადადების გარეგვა, თუ ბავშვმა თვი მოიწონა ლიტერატურის ცოდნით, შეიძლება სულ არ ჰყოფიო გრამატიკა! ისეც ხდება საზოგადოდ.

არადა, თუ მისაღებ გამოცდაზე არ ხდება გრამატიკის ცოდნაზე აქცენტირება, საშუალო სკოლაშიც აღარ არსებობს ინტერესი ის სფეროებში, თქვითურად ქართული ენა გერის როლშია...

— კვლავ 14 აპრილის თემას დაუბრუნდეთ... 1978 წელს თქვენ უხაფისტიტეში მიღაცნობილი და აღბათ კარგად ვახსოვთ ის აგებილი და იმავდროულად საამყო დღე, სხვათა შორის ამ ბილი დროს გამოქვეყნებულ მოგონებებში რატორად არ იხსენებენ, არადა, თუ იხსენებენ, ძალიან გააკერთ, 14 აპრილის აქციაში ლიტორ-მასწავლებელია დიდი წვლილი. თქვენ რას გვეტყობთ ამის შესახებ?

— უხეზბულია ახლა იმზე ლამაზად, ვინ შერე ვაკეთოა და ვინ ნაკლებ... იატორიაში არადერა ჩრება საბოლოოდ გერეკველი, მაგრამ ისტორიასაც ახლასებენ ხოლმე ხანდახან.

ერთი რამ ნამდვილად იყო: თავდაპირველად, როცა პროტეტი გამოქვეყნდა, არავის არ ჰქონდა ეს აღქმული, როგორც ტრავიკული ამბავი — ისე კვიანურად იყო ეს შემპარული. ეს იყო... შერბე, გვიან ვაციონიბერა ბეგრმა და ია. ახალგაზრდებმა უფრო მტკუნეულად აღიქვეს ეს და შერბე გამოფიხიზდა უკვე ასაკოვანი თაობაც — ამას ახალგაზრდებს ვერ წაართმევ!

ახალგაზრდობას აქვს უკომპრომისობის შერტი იხიხი და ეს არის მისი ძალაც. ასაკოვანი ხალხი კე ზომავს: დირს თუ არა, მოსკვება თუ არა ამას შედეგო. თქვენ იციო, რომ მაშინ კარგი შედეგის იმედი თითქმის არ არსებობდა...

მაგრამ, საბედნიეროდ, მიხბდა ის, რაც საზოგადოდ, არ ხდებოდა. მაინც ვაქვია საზოგადოებრივ აზრს ახვარიში და ვაკეთდა ის, რაც უნდა ვაკეთებულიყო.

... მე მასთვის ჩემი კოლმეების გაზედული გამოვლენები ცენტრალური კომიტეტის სხდომაზე, არ მინდა ახლა მათი გვარეზის დასახლება — ერთ დროს აღბათ დამწერ მოგონებებს იმ დღის შესახებ...

ესაუბრა
აბაზ ბაზაშინა

სამურსაყანოში ქართული ენა უცხო ენად გამოაცხადეს!..

გისულ წელს გარეგამო ატვია - იოყიადური სოხუმი გადის რაიონის სკოლებში ქართულ ენაზე სწავლების წინადადწვევით. გახეოა აღია" (№108, 2001 წ.). აერის პედიკრა" (№37, 2001 წ.). რადიომორტრამის ანაი შექველი და კურსიხელი" რამგვინაზე გაილაყვა. ვერხად ასერევი ეროტეზისა" (№8-9, 2001წ) პუბლიკაციები მიქველებსკენ მოქვილდები სელახსოვლების. შედეგი? საუბერად, არადერი, მღვიმირებია კიდევ უფრო დამხბდა.

ახლახან ასეოა ენობა გამომწია აერის პედიკრანაში" (№29, 2002 წ.): ავლავ გაილაქრულ პრობლემად რჩება გადის რაიონის სკოლებში შობილურ ენაზე განაილების შედება, ქართული ენის და ლიტერატურის სრულფიხიხი სწავლების ხაქმე გადის რაიონში ათასობით ქართველი ბავშვია, სკოლებში კე სწავლება რესულ ენაზე მამდნარეობს და ქართულ ენას უცხო ენას ვივად იოყავოა ატენ მინიქველი. არადია აბლიღეუბა სექტემბერი. პრობლემია კე კვლავ პერეშია ვამოკრებული"...

შერტი კოვლადე ქართულია გვეგზამიხიერად მეშობის და გამიხრულად მიწეებს წიქ.

წენ რას ვაკეოები ამ დროს?..

საპარტიო სიბრძნე კალი.

ლიბერალური პარტიის

ანაო მხარეაღი და კარბიანი.

2002 წელი. 17 მარტი

მეცხრამეტე საუკუნეში მოღვაწე ერთი რუსი სწავლული ვკომოვტრავდა: „ენა არის ყველაზე მჭიდრო კავშირი, რომელიც ხალხს გარდასულ, ახლანდელ და მომავალ თაობებს აერთიანებს ერთ დიდ ისტორიულ ცოცხალ მთლიანობად... სანამ ხალხს თავისი ენა ცოცხლად შერჩენია, მანამდე ცოცხლობს თვით ხალხი“. მართლაც არ გვაწყენდა ეს სიტყვები ყველან და ყოველთვის გაფრთხილებინა, მაგრამ არც ეს უნდა დაევიწყოთ, რომ ენის უმაღლესი ფორმა სამწერლობო ენაა და დღეს უცხოელი ავტორები იმსახურებს შეაქარებ, რომ მწერლისა და მისი უმოთვრესი იარაღის — ენის — დამოკიდებულებაზე მოვიფიქროს.

მწერლობის საფუძველი ენაა...

მეცხრამეტე პოეტმა, ესეისტმა, ლიტერატურის კრიტიკოსმა და მთარგმნელმა **იქტაიო პასხა** ნობელის პრემია თვის სტრასს რიბნოვლით წელს მიიღო. თავის ერთ-ერთ ნოთხილ წერილში „რას გვეუბნება პოეზია“ იგი წერდა: „პოეზიის საგანი, უპირველეს ყოვლისა, ენაა. მრწამსის მიუხედავად, პოეტის სიტყვებთან აქვს საქმე და არა სავსებთან, რომლებსაც ეს სიტყვები აღნიშნავს. არ მინდა ეთქვა, რომ პოეზიის სამყარო უნიკალურია და საზოგადოების მასში მეორეხარისხოვანი როლი ენიჭება. სხვა რამეს ვფიქრობ: პოეზიაში საზოგადოება სიტყვა განუყოფელია, სწორედ იცით სიტყვა, მაშინ, როცა უფრო მეტყველებს, ვიდრე მისი მისტიკოსის საუბრისასაც — სიტყვები მხოლოდ მიგვითითებენ საზოგადოებაზე, რომელიც ენის საზღვრებს გარეთ მყოფობს. პოეტისთვის ენა ამისგანია... თანამედროვე პოეზია განუყოფელია ენის კრიტიკისაგან. ენა კი, თავის მხრივ, ყველაზე მკვეთრი და განუყოფელი ფორმაა თავად სინამდვილის კრიტიკისა. ღებებებისა და სხვა გარეგან არსება და მოღვენათა იფიქრებს მასში სიტყვა იკავებს. ლექსებს არ სჭირდებათ უცხო საგანი ან საბაბი: სიტყვის საფუძველი სხვა სიტყვაა. ლექსის საზოგადოებაში ნათელი ზღვა, რადგან საზოგადოება აქ ლექსების მიღმა კი არა, თავად ლექსებშია, იმაში კი არა, რის შესახებაც გვაუწყებენ სიტყვები, არამედ მათ ურთიერთობაში...“

ორიოთხეტი წელს ნობელის პრემია ჰიწელ მწერლის **გაი სინდანი** მიეწევა. როგორც მოგვსენებთ, პრემიის გადაცემისას ველა ლიტერატორი სავაგებო სიტყვის წარმოთქვამს ამ ცერემონიაზე. ახლა ვაგებნობთ ერთ დრამატენტს გაი სინდანიის გამოცე-

იდან „ლიტერატურის დასაბუთება“, სადაც სამწერლობო ენის რაობაზე და დანიშნულებაზე არის საუბარი...

„... ენა არის ადამიანური ცვილიზაციის უმაღლესი, კრისტალიზებული სუბსტანცია. ფაქიზი და მოხელთებული, მაგრამ, ამავე დროს, შედგლია შეაღწიოს ზვეს განმობებში, გაიაროს ყველან და ყველაფერში და დააკემიროს გრანობები საყაროს შეშენების უნართან. დაწერილი სიტყვის, ამ ესოდენ განასაციფრებული და მომბაზღული საგნის მეშვეობით, ენა ყველა ადამიანს, მიუხედავად ეროვნებისა და კლდე იმისა, თუ რომელ ეპოქას მიეკუთვნება, აძლევს შესაძლებლობას დააყაროს კონტაქტი სამყაროსთან. ასე იტრის თვის ერთ მთლიანობაში ლიტერატურული შემოქმედება, აბრადიული სულიერი ფასეულობანი და მეთიხველი.

საქვეოდ მიმაჩნია მისაზრება, რომ ზვეს ღრში მწერალი განსაკუთრებით უნდა გამოკვეთდეს თავის გენტიკურ კავშირს ამა თუ იმ ნაციონალურ კულტურასთან. მაგალითად, თუკი ენაპარაკებთ ენების წარმომავლობასა და შობლიურ ენაზე, უნდა მოგახსენოთ, რომ, რა თქმა უნდა, მინაგინად ვატარებ ჩინეთის კულტურულ ტრადიციებს და ეს სავსებთ ბუნებრივია. კულტურა მჭიდროდ არის დაკავშირებული იქსთან, რის საფუძველზეც ყალიბდება გრძობის, აზროვნებისა და აზრის გამოხატვის გარკვეული ფორმები. მწერლის შემოქმედება იქება ენობრე გარემოში და ბუნებრივად გადაიხსნის ის სუბსტანციაში, რის გამოთქმასაც სიტყვები ვერ ასწრებენ, მაგრამ ადამიანი, რომელიც თავის ბედს, სიტყვები ზელოვნებას უკავშირებს, მოვალე არ არის, დააკრას მზა, მკვეთრად გამოხატული ეროვნული იარაღი...“

ლიტერატურული ნაწარმოებების თარგმანის შემოვობით გადალახვენ ქვეყნებისა და ენების საზღვრებს, არღვევენ სხვადასხვა ისტორიულ და ევოლუციულ პარობებში ჩამოყალიბებულ სოციალურ და ადამიანურ ურთიერთობათა ჩარჩოებს და განამტკიცებენ კაცობრიობის ერთობას...“

პატრვიმული რადიომანქნელები, ორი სხვადასხვა კონტინენტის წარმომადგენელი ნობელიანტის აზრები მწერლისა და სამწერლობო ენის ურთიერთობაზე, რა თქმა უნდა, ინიტო არ გამოცნა თქვეთვის, რომ ენისა და ლიტერატურის ერთიანობის აქსიომა შემტკიცებინა, მაგრამ ის კი უსათუოდ უნდა აღენიშნოთ, რომ ღერომანქნეოდ ერთიცა და მეორედ ნაკლულოვანი იქება, რადგან ერთი მიზანია, მეორე, ამ მიზნის მისაღწევი ხერხი, ანდა ერთი საშუალებაა, მეორე კი — შედეგი.

„ვის შეეჩივლო, იაკობი მკვდარია...“

გაზეთ „ახალ განათლებაში“ (№ 23. 2002 წ.) გამოქვეყნდა „საქართველოს განათლების სამინისტროს ინფორმაცია საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში 2002–2003 სასწავლო წელს სასწავლო პროცესში დაშვებული სახელმძღვანელოებისა და მათი სტატუსის შესახებ“.

ამჟერად ზევნ ურუაღლებს მივადქვით პირველი კლასის მშობლიური ენის სახელმძღვანელო. ძირითად სახელმძღვანელოდ ორი წიგნია დამშვებული:

სახანო	სახელმძღვანელო	აბრეო
1. მშობლიური ენა	დედაენა	ვ. რამიშვილი
2. მშობლიური ენა	დედაენა	ვ. როდონია და სხვ.

დამშპარე ლიტერატურის ნუსხაში შეტანილია:

სახანო	სახელმძღვანელო	აბრეო
1. მშობლიური ენა	დედაენა	ლ. შალიკიანი-ხიტეიანი ბ. ჩხეველი
2. მშობლიური ენა	დედაენა	

სამწიხაროდ, ეს უკანასკნელი (ბ. ჩხეველის „დედაენა“) ვერ ვხედავ, ვერ მივაკლდე. სხვა ვერა და არა ჩენი ხელთა მატყს. ერთსაც შევნიშნავ: ვარჯია, რომ განათლების სამინისტრო რეკომენდაციას არ უწევს ზ. ვახანიას „დედაენას“; ამ გამოცემის თაობაზე ზევნ ურუაღლებს არაერთგზის ეწერდით, ამიტომ სიტყვას აღარ ვევაგრძელები. ზევნ ამ წერილში არც სხვა სახელმძღვანელოების ავტორზე ვსაუბრებო. სხვა რამ გვაინტერესებს. **აქ ოთხი „დედაენა“ დასაბუღებელი და არსად არაა სახელები იაკობ გვგებაშვილი.** შეიძლება მიხატან, ზუსტი ორიენტაციისთვის ვინც იაკობის „დედაენა“ გადაამუშავა (ვ. რამიშვილი), სახელმძღვანელოთა ნუსხაში ის მივეთითო; წიგნში სათავედ აღნიშვნა არისა („იაკობ გვგებაშვილის „დედაენის“ მიხედვით შეადგინა ვალერიან რამიშვილმა“). სწორია, ეს ერთ შემთხვევაში, მაგრამ სხვაგან? ავტორები იტყვიან. სხვაგან საერთო არაა დედაენა იაკობის „დედაენასთან“, ამიტომ აღნიშნავ არააო საპირო. ზევნც აქა ვარა:

შეიძლება თუ არა წიგნს დავრქვას „დედაენა“, როცა საერთო არაა დედაენა აქვს იაკობის ქმნილებას-

თან

რას წარმოადგენს ალტერნატიული „დედაენა“ (ავტორები ვ. როდონია და სხვ.)? ამის თაობაზე არაერთგზის დაიწერა და იქცა. აღენიშნეთ, ამჟერად წიგნის ავტორი არ გვანტერქმის. ფაქტია: სრულიად განსხვავებული პრინციპები, სრულიად განსხვავებული მასალა (თუ შედეგებში ამ მიზნობა ი. გვგებაშვილისაგან აღებულ რამდენიმე ტექსტს)...

რას წარმოადგენს ლ. შალიკიანი-ხიტეიანის „დედაენა“? ესაა საკითხავი წიგნი, რომელშიც ი. გვგებაშვილის „დედაენაში“ ამხანის შესასწავლ სიტყვათა თემებზე (ია, თითო... რჯანი) ავტორს მის მიერ შედგენილი აღქმები და პროზაული ტექსტები შეუტანია. ესა აქვს საერთო იაკობთან, ამიტომ ტიტულზე არც უნდა ეწეროს: „დედაენის“ მიხედვით შეადგინა ლ. შალიკიანი-ხიტეიანი“. ამ წიგნის სიღველე ეწერდით ერთხელ ზევნ ურუაღლებს, მაგრამ ამჟერად სახელწოდება გვაინტერესებს.

მშობლიური ენის (ქართული ენის) სახელმძღვანელოს „დედაენა“ დაარქვა იაკობ გვგებაშვილი. მანამდე და მერეც არაერთი სახანზე წიგნი არსებობდა, მაგრამ „დედაენის“ დარქმევა არავის მოსვლია აზრად. ეს რომ იყოს „ნეიტრალური“ სახელი, მაგალითად **მშობლიური ენა**, ანდა **ქართული ენა**, ცხადია, ვეღას აქვს ამის დარქმევის უფლება. მაგრამ **დედაენა** ავტორისა, იაკობისაა. მისი გამოყენება მითვისებაა სხვისი საკუთრებისა! ეს იცავია, მიმსჯავსებულ თემაზე შექმნილ წიგნს „ვეფხისტყაოსანი“ დაარქვას ვინმე.

მივმართავ განათლების სამინისტროს, ურუაღლება მიაქციოს ამ ფაქტს და არსებული უსამართლობა გამოასწოროს, დედაენით იაკობ გვგებაშვილის საკუთრება სხვათა მიერ მიღვისებასაგან.

გაგაზავ. მე არ ვსაუბრობ სახელმძღვანელოთა ავტორზე, ამ წიგნების სახელმძღვანელოებზე და შევება სამინისტროს პრერეკომენდაცია; არცევის უფლება სკოლისა და მასწავლებლის ელევია. ავტორებმა კი თავიანთ წიგნებს; თავად დაარქვან სახელები...

ბ. ბოგოლავაშვილი

P.S. ზევნ ურუაღლებს: იაკობ იაკობ თავს „დედა ენის“ შემადგენელ უწოდებს, ვ. როდონია (და მისი გუნდი), ლ. შალიკიანი-ხიტეიანი, ზ. ვახანიანი - „დედაენის“ ავტორებს.

მის ვადმოღობა ქართულ სკოლაში უფროდ ვაგამართლებელია (უფრო სწორად - სასაცილო).

სხვე შედეგებშია მისაღები ის ვარებობები, რომ ი გოგენა-შვილმა წერა-თიხვის სწავლების ეს მეთოდი ბძაოდ კ არ ვაგაოიხანა ქართულ სინამდვილეში, არამედ მან ქართული ენის კოფევი ერთი თავისუფრებია ვათავალისწინა - ქართულში წერა ვაცილებით რთული პროცესია, ვიდრე კობევი; ამიტომაც კობევი-წერის ზეზის მისეი უპირატესობა, როგორც ქართული ენისათვის უფრო მისადაგებულსა და იოლად ვაგომიღებულს.

კობევი-წერის ზეზის ი გოგენა-შვილთან გულისხმობს ვიხისა და იმევი ვაცილებლედ ახალი ასოს, ვერ კობევისა და შებდე - წერას ამის ხსენებით იმევიმ ვეფრო, რომ ამ ტერმინმა ზოგიერას იმის რღობა შედექნა, თითქმის ი გოგენა-შვილი კობევისა და წერას ვიხამხმის სწავლებსა, მოსწავლეებს ვერ კობევისა ამწავლიდა და შებდე - წერას და თავისი სახელმძღვანელობელი იმევიარ პრინციპით აფევის ეს შედეგებუბა მარმევი მცდარია, ჩვეულებრივად იმევიარ მწავლებლისა და იმევიარ სწავლებისა ივხეა მოსწავლეული სწავრა სავარჩიბობევი. ამდენად, ამ შეზედლებას ი გოგენა-შვილთან არაფერი აქვს საერთო და ეს თავად ამ აფევირების ამევიენება.

თუმც ისეი უნდა ითქვას, რომ ზედის კვლევებში ვექსნლიანებთან მუშობობას 30 წლიან ვამოცდილებუბა აქვს; სწორედ ეს ვამოცდილებუბა ვვადლებს იმის იქმის საუბრებელს, რომ კობევი-წერის ერთობრიული სწავლებუბა აქვს სხვევი წარმტლებით იმართლებს, როგორც შეფიქრებანებთან და ზელოვნრხად პრინციპებს შექმნა ის რბის.

ყოველი სანამანი წიგნის აგება შეიძლებოდ არის დეკავშირებელი „ნარკმალურ“ ანუ „სამანალიზო“ სარკვევით შექმნავსთან. ნარკმალური სიტყვა უნდა ამევიფიქრებუბა შეიძლება მოთხოვნებს: ა) უნდა აღნიშნავდეს მავწესისთვის მასობრივად ვასაგებს საგანს, ბ) ზეგრობით შედეგებობის მხრევი უნდა იყოს მარტული, ვაფევილად უნდა იმევიპობდეს მარკველებად და ზევირებად; ც) უნდა ამევიყვდეს მხოლოდ ერთ უქმნად სარკვევრას ექსიტრება არ უნდა იყოს მნიშვნელოვანდებულად ამ

თანმიმდინარედეგებელი; ე) შექმს-წივლ ასობეგრას უნდა ქმნიდეს ხელსაყრელი პარკევი.

ზემოთქმული აღინიშნა, თუ რაოდენ მასობრივმეგობობით ვარდებოდა ი გოგენა-შვილი „სამანალიზო“ სიტყვაზედ შექმნეს. სწორედ ხანგრძლივი მუშობისა და დეკავრებუბის შედეგად „აი ია“, როცა ზედეკავრემა იხი მარტული მოხსენებობის ასოსა და მარტული წარმოსაქმნელი ზეგრასიან მავწესისთვის ნაცნობი და სასამევირე ვიხამხმის მიღება შეძლო, ამიტომ სავევი, მას წარმტლებით ხანგრძლივს რომევილემ სხეა ვიხამხმა, ჩისი ცდებოდ არის.

სხვევი უფედემი მასობრივმეგობობით ვარდებოდა ი გოგენა-შვილი შექმსწივლ ასობეგრასა ვაცილების რბეს, რაც დამოკიდებუბა შედეგად პრინციპებს: 1) წარმოსაქმნელად აფევილი და აფევილად მისამხს ასობეგრას ვეცნობა უფრო აფევი თემც მათი ასობეგრების მიღება საევილად რაოდენია, 2) ყოველი რომევიენი ასობეგრას ეცნობით უნდა ზედეკავრეს წინსა და თავისთავით იმევირებდეს მის რომევილემ კომპონენტს, 3) უფედემი მნიშვნელობა აქვს ამ ასობეგრასა ვაცილებუბობობასაც - უფრო აფევი ვეცნობა ის ასობეგრების, რომელთა ვამოყენების სობმარე ზევირისა და წერათ შედეგებუბებში უფრო რღობა იქვს უნდა, ამ პრინციპებსევი დეკავრებობით ასობეგრასა თანამევიერობად ველოცევი ი გოგენა-შვილის სოციოლემევი ვანრევიდა და მის შედეგამევი და შეიძლება ველოცავ ვაცილებდეს, თევი ამის სავირებუბა ვანრდება.

ზეგერი შეიძლება ითქვას სავარკევიროსავითებ მასობრივად, რომელთა შექმნეს დრისევი ი გოგენა-შვილი ხელმძღვანელობდა როგორც წინდა ლიტერატურული, ისე ზედეკავრევირ-ესკოლოგიური თვალსაზრისით. „ყოველი დიდი მუისანი იმევი დრის დიდი ზედეკავრევი უნდა იყოს!“ - ამ პრინციპით ხელმძღვანელობდა იგი როგორც ზედეკავრევი და როგორც სობმარევი წერალი და პრინციპის ვაცილებუბა ცდილობდა ბოლომდე ეს პრინციპით უნდა იქვეყნებ ამისადაგებდებუბებად დღესაც. როცა 21-ე საუდუნის მარტია მეთოდევისათვის გვევირდებუბა მასლის შექმნე, ჩა იქმნა უნდა, ზოგიერთ ლიტერატურული მასალა, „აფევი ენაში“ 100-120 წლის წინათ შეტანილი,

დრის მოთხლებულიდ ვევიქმნეს მარტამ რიცევი ასლის ვიდევირბით მის ნაცივლად, უნდა ვევიხიდევის, რომ იგი ერთობრივად უნდა იყოს როგორც მალედახისმევიანი ლიტერატურული ნაწარმობევი, ამევი დრის ამ ასოს (6-7 წლის) მოსწავლეობისთვის ვასაგება და საინტერესოს და ამევი დრის აღმზრდელობით-დედეკავრევირის ხასიათი ქმნიდეს.

ამ რამე, როცა ი გოგენა-შვილის „აფევი ენაზე“ ვსაგებობით, უვირევილეს ველოცობა, მუდევილობაში ვევიქმნის მეთოდევი, რაც მის შექმნას დევიო საფედევილად ეცნობა ასობევირ-სინდევირევი მეთოდევი, კობევი-წერის ზეზის, დასტრატევი „ნარკმალური“ სიტყვა, ასობევირათა თანამევიერობა, სავარჩიბო-სავითხევი მასალა, ხელხეობის იდევი, კოდნის სობტრევი. „შეგნებულობა“, აღმზრდელობით სწავლებუბა...

„აფევი ენა“ არამევი და არამევი არ ვახლებუბა მხოლოდ ქართული სავითხევი მასალა და არც „აი ია“ არის მხოლოდ ლამანი ვიხამხმა. „აფევი ენა“ უვირევილეს ველოცის, ამის ქართული ენათმევიერების, ზედეკავრევირისა და ესკოლოგიის თავისებური ნახევი... ვაცილის დრო, კოფევი მრავალგზის შევიცლება სავითხევი მასალა, დასტრატევი, მარტამ უფევილად დარბება (უნდა დარბეს) ამანის სახელმძღვანელების იგებვის ის პრინციპებში, რითაც ზელოცია „აფევი ენა“.

ახალი წიგნი

სავარკვევო მავწესისათვის აფევი
 „აი ია“ სავარკვევო მავწესისათვის მავწესევი

ევი ვიქმნეს

კანამევირევი კანევირევიებობა
 და 2000
 ურთიერთმინამევირებობისთვის
 ქართულ წამამ

ქართული
 2000

„უეთენი და უდიდესი მოჭმენი ერისა ხომ სხვა არა არიანარა, თუ არ ერის გაღლისნადგობის და წურჭული გამომეტყველი და ვამბობარყოლებელი, რომელიც ამის ვამო თითქო შემოჭმენდობენ, თითქო ჰქმნიან ისტორიას“ — ილია ჰავჭავაძის ეს სიტყვები საცხებით მიესადაგება მისსავე ცხოვრებასა და შემოჭმენდობას.

ილია ჰავჭავაძე იყო ის ერისკაცი, რომელმაც აღუდგინა საქართველოს მინავლებული ღირსება და იმავლოვლად სამომავლო გზა დაუსახა. მან დაუბრუნა ქართველობას დაკარგული რწმენა საკეთარი შრომისა და გულის მოძაღვის შეუმუსყრელი იმედი ჩაუსახა.

შოლოდ სულთა და გონებით რჩეულებს ერგებთ წილად, იქცენ ეროვნული აღორძინების მედრომედ.

ილია უპირველესთაგანია ამ რჩეულებს შორის. ილია სხვა მთელი XIX საუკუნის საქართველოსა, სრულად წარმოხენილი თავისი მიზანსწრაფვითა და სულისკვეთებით, ღიწვი სიბრძნითა და ბოზოქარი შემართებით.

არ ყოფილა რაიმე მნიშვნელოვანი წამოწყება საზოგადოებაზე ცხოვრებაში, რომლის სათავეშიც ილია არ მდგარიყო. ბევრ რასმე ვაღაწედა მისი თვალი, ბევრი რამ სწორედ ილიას ზედვით დაინახა და გაიზარა ქართველობამ: თავისი ისტორია თუ ეკონომიური მდგომარეობა, ლიტერატურული პრობლემები თუ ხელოვნების მიმდინარეობანი, ფილოსოფიური თუ პოლიტიკური კონკრეტები, სწავლა-განათლების საკმე თუ ენის მნიშვნელობა ერისათვის.

ყველა ამ საეთიზე უწერია ილიას, თავისი ავტორიტეტული სიტყვა უთქვამს, სათქმელს ძირისძირობამდე ჩაჰყოლია და მისი არსი მთელი სიგარბე-სიგანით წარმოუჩენია.

და მინც იყო ერთი რამ, რაც საძირკვლად ედო მთელ მის შემოჭმენდობას და რომლის სიმძლიდანაც იზომებოდა ყოველი ეროვნული საკმე, ყველა და ყველაფერი.

ეს იყო ზნეობრივი სახე ერისა, ის სულისკვეთება, რომელიც კვებავდა ერის ზნეობრივ იდეალებს. წამოერია და წარმავალი ყოველი მიღწევა, მომწინებითია ყოველგვარი წარმარტება, თუკი მაღალი ზნეობით არაა ნასაზრდოები, თუკი გამარტება ზნეობის დათმობითა და ადამიანის ღირსების უფლებულყოფითაა მიღწეული. თვით დავით აღმაშენებლის მოღვაწეობაში ამ საზომით იზომება: „დავით აღმაშენებელი სადიდებელია ჩვენგან არა მარტო სახელოვან მეფობითა, არამედ თავის დიდ-

ბუნებოვან კაცობითაც“, — შენაშნავდა ილია ამ ღირსეული წინაპრისადმი მიძღვნილ სპეკიალურ ნარკვევში.

„დიდი ბუნება მარტო ტანით არ არის დიდი, მაღალ ტამარში მაღალია სულისკვეთება...“ (უ. შექსპირი)

ეს სიმაღლე ზნეობრივი სიმაღლეა, ჰუმანიზმის სულისკვეთებით ნასაზრდოები, ყოველი ჰუმანიზატის საზოგადოების კვაკუთხედი.

ბასაროშე ჰორვანაკი

ზნეობრივი სახე ერისა

ზის ქიშ ვამოყვანა: „წურთენა სხვა და სწავლა სხვა... წურთენა მიმართულია ზნე-ხასიათის ზრდასა და განვითარებაზე და სწავლა — კი გონების გახსნასა და მსჯელობის გაძლიერებაზე. საქმა არ არის, რომ კაცი მეცნიერი იყოს, დიდი სწავლა მიეღოს, ბევრი ცოდნა შეეძიროს. ამასთანავე იგი კვი კაცოც უნდა იყოს და კვი-კაცობის შემძლებლობაც ჰქონდეს. კვი-კაცობა და კვი-კაცობის შემძლებლობა მარტო ზნე-ხასიათისაგან ეძლევა ადამიანს“, — სავანებოდ აღნიშნავდა ილია და დასძენდა: „კვი კაცი რამოდენადაც მეცნიერია და დიდად სწავლული, იმოდენად უფრო ძლიერ სამიშია, უფრო დიდად მანებელია“.

პირველმა საზოგადოებაში ყალიბდებდა. საზოგადოება წარმართავს მის სულისკვეთებას, მის მისწრაფებებს და შოლოდ იმისთვის, რომ პირველმამა თავისი კეთენილი ადგილი იპოვოს ამავე საზოგადოებაში.

ამიტომაც არის, რომ საზოგადოება ვაგებითა და თანაგრძნობით უნდა შეზღვეს ადამიანის სულს უფაქიზესი სიღრმეების ამომუღებებს, უნდა ეცადოს მის გაძლიერებასა და სხვებისათვის ნიმუშად დასახებას და არა — პირიქით: თავისი გულკვაბობითა და უმადურობით შეაძრწუნოს ადამიანი.

ენებისათვის საზოგადოების ღირსება იმით იზომება, ზნეობის რა ნიმუშს აძლევს თავისი თითოეულ წევრს — უწიობს ზელს მასში ადამიანის აღზრდას, თუ, პირიქით, ცხოველური ინსტიტეტების გაძლიერებისაგან უბიძგებს მის.

ისტორიამ არა ერთი და ორი ნიმუში იცის ამისა, თუ როგორ დასკვა და გაანადგურა სულიერმა გამოდიტვამ და უზნეობამ ოდესღაც უძლიერესი იმპერიები, რადგან თვით ამ იმპერიათა შექმნას ედო საფუძელად უზნეობა და ადამიანის ღირსების შელახვა, თვით შექმნის მომენტრიდან იყვნენ ისინი განწირული დასამზობად: ძალმომრეობის ბიროტებმა ახლ ბიროტებას ქმნიდა, მომხვეჭელობა

ახალ ძარცვა-რბევას იწყებდა, ოდენ სიზარბთ აღძრული ადამიანი ცხოველურ ინსტიქტებს ემორჩილებოდა, რადგან შოლოდ მატერიალური სიმდიდრე და ხორციელი ფეხფეხება ნიშანია სულიერი და გონებრივი უბადრუკობისა - „არა პურითა ხოლო ცხონდეს“ ადამიანი.

ამიტომაც „საესხება ერთობ ადამიანისა იმამია, რომ მის გონების აღმატებულებას შეწონილ ჰქონდეს აღმატებულება ზნე-ხასიათისაჲცა“. კერძოდ, „საკვიროა ზნე ვაჟმუნდილი და ვაფაქიზებული ჰქონდეს პატრისწებითა, ნამუსთანობითა, კაცთმოყვარეობითა და სამართლიანობას გრძობითა“, რადგანაც „ვეშმარტი ვახათლება განვითარებულ გონების და გაწერთილის ზნე-ხასიათის ერთმანეთთან შეუღლებაა განუტრუად“.

მაღალი ზნეობა საწინდარია ადამიანის ღირსების ამაღლებსა. სწორედ ესაა ჳეშმარტი ჰუმანიზმის უზენაესი პრინციპი. ამის გარეშე ლაპარაკი საზოგადოების რაიმე წარმატებულებაზე უსაგნო რომაა და უშინაარსო მაღალფარდოვანება.

თი, ამ გადასახედიდან აფასებს ილია ყოველგვარ საწმინდობას ერთნელ საბრძოლვე, ამ სიმაღლიდან განიკითხავს ყველასა და ყველაფერს, ამ საზომით ზომავს ერის წარსულსა და კვალავს გზას სამომავლოდ.

ყოველგვარი სხვა საზომი ფუჭია და უფარვისი, რადგან უზნეო ძლიერება საბრძოლველია და შეუარაკებელი. საზოგადოების ძლიერებას პიროვნების შინაგანი ღირსება უნდა განსაზღვრავდეს, პიროვნების უნაგვარი თავადლება უნდა ამოიკმედეს საზოგადოებრივი ცხოვრების წარმატებას და არა პირობით, რაკ საზოგადოება ერთმანეთის მოძულე შეთქმულია დროებით კავშირს წააგავს, თავის უზნეო ნებას რომ კარნახობს სხვებს და მიზანს მხოლოდ დამინებითა და ძალადობით აღწევს.

* * *

რა და როგორ განისკება იმ უზენაეს საზომით, რომელსაც ადამიანის ზნეობა და პიროვნული ღირსება ჰქვია?

უწინარეს ყოვლისა, საზომი სწავლა-განათლებას უნდა მიეღუენით.

სწავლა-განათლება დაუფლება კაცობრიობის გონებრივ მონაპოვრისა, მგერამ ზნობად ისიც ზდება, რომ სწავლა-განათლებსაყენ მისწრაფება უფრო ცოდნისა და სწავლა-განათლების შეინებისა, ვაუბატურებას წააგავს, ვინემ მეცნიერების დაუფლებების სურვილს. ეს ამიტომ, რომ სწავლა-განათლება და ცოდნა ბერკისათვის არის აბისთანა მორატულობა, ამისთანა სიმკაული... რომელაც, თუ არის, ზომ კარგი, თუ არაა, არა ჰღრის იმისთვის კაცმა თავი შეიქუფოს, თავი იტყობოს“.

არა, შენიშნავს ილია, სწავლა-განათლება არც „ბუნებრივად ნიხისათვის“ და არც „აქწყესი გულ-მეგრისათვის“, „კოღნი ვინახულ უცუქოსი ვენისა, ზოღამუნე უცუქოსი ზოღამენია, უფრო მომკემი, უფრო სიმეძო და დაესიტყვაი“.

ცოდნის დაუფლების სურვილი პიროვნების შინაგან მოთხოვნილებას უნდა წარმოადგენდეს. ეს მოთხოვნილება საზოგადოებამ უნდა ვაუღოს მის, საზოგადოებამ უნდა განსაზღვროს მისი სულიერი მარტეილება, რომელიც ამავე საზოგადოების წარმატებულ განვითარებას მომსარტება შეჰგობ.

ესე აერთებს ჳეშმარტი საზოგადოება ცალკეულ პიროვნებათა გონებრივ ძალასა და სულიერ მისწრაფებას, რომელიც საზოგადოებისავე სულიერ სმარტება და არა საზოგადოებისაყენ განრადებული ცალკეული გაქმებული პირის პირადი ცხოვრების უტრუველუფება.

მხოლოდ ასე აღზრდილ ადამიანთაყენ შემდგარა კრებელი ქმნის ჳეშმარტი საზოგადოებას. ამის გარეშე კი მხოლოდ ბრბოს ანარტული სულისყვეთებით ვაღუნთილილ ადამიანების ქოღერი ერთობა იქმნება. ბრბოს მორატუდი მიზანი კი ნგრეობა და არა ჳენება, შემოქმედება. ბრბო ანგრევა საერთო კუენილებას იმისათვის, რომ საკუთარი ბუდე მოიქუოს და მოიკთილოს.

„ზნე-ხასიათის წურთენა დიდად დამოკიდებულა სწავლასა და ცოდნაზე, — წერდა ილია, — და თუ სკოლას უნდა თავის დანიშნულება შეისარულოს, ეს სწავლა-ცოდნა ზნე-ხასიათის წურთენასაც უნდა შეურიოს, ესე იგი იმ თვისებას სწავლა-ცოდნა უნდა აძლიოს, რაც გონების გახსნილობასაც მშველის და ზნე-ხასიათის წურთენასა და დამთავრებასაც უხდება და პრავებს“.

ჭკვიანას სულიერ ძალას სწავლა-განათლება აღლევს, მატერიალურ ღონეს — ეკონომიკა.

ტყუილად კი არ ანაცვალეს ცნობადის ხეს თითონ სამოთხეც კი პირველ კაცთა, ადამა და ევამ. ეს ის ხეა, რომელსაც ვამოაკუს მშვენიერი ნაყოფი თვითუღლისათვის ცალკე და ხალხისათვის საერთოდ... ეს ის ხეა, რომელ-ტყეშაც ჩვენ უნდა დავღვადო ოქროს ავანი ჩვენი ერთობისა...“

ბევრი რამ არის ნაგულისხმევი ილიას ამ ხატოვან ნათქვამში.

ადამიანი არ სჭირდება სხვისგან ბოძებული კეთილდღობა. სულიერად იგი მხოლოდ მაშინაა კმაყოფილი, როცა თავისი პატიოსნური გარკით მოიწყებს სარჩოს. ადამიანს ურჩევნია ტანჯვის ვხით იაროს, ოღონდ ჰქონდეს რწმენა იმისა, რომ შრომა და გარჯა ბოლოს მაინც გამოიღებს თავის კეთილ ნაყოფს.

„ამლიანმა მტერმა ვერ დავვათობინა, ვერ წიგვართვა ჩვენი მიწა-წყალი, ჩვენი ქვეყანა... ხმლით მოსიულმა ვერა დავგვიკლორა, შრომით და გარკით, ცოდნით და ხერხით მოსულა — კი თან გავგიტანს, დებ-ქვეშიდამ მიწის გამოგვაცლის, სახელს გაგვიკორბს, ვაგვიწყვეტს, სასაუნებელი კბართველისა ამოაკეთება და ჩვენს მშვენიერ ქვეყანას, როგორც უმატრონი საფარის, სხევი დაუნებარონებთან“, — ასე დაუპირისპირა ილიამ საქართველოს წარსული და აწმუა ერთმანეთს და ერის მომავალი ზედი ამ საკითხის გადაჭრას დაუკავშირა: „შრომასა და გარჯას, ცოდნასა და ხერხს ვერავინ-ღა გაუთლებს, თუ შრომა და გარჯა, ცოდნა და ხერხი წინ არ მოვაგებეთ, წინ არ დავებუდრეთ, წინ არ დავუყენეთ“.

იწყებოდა თვისობრივად ახალი ცხოვრება, როცა მკლავის ღონე აღარ ქმარდა. თუ ცოდნა და შრომა არ წამშველბოდა მას.

და ამასაც ზნეობის მაღალი სამრეკლოდან აუწყებდა ილია თავის ერს.

„ქემშარიტი ლიტერატურა ყოველგან და ყოველს შემოხვევაში მართებულობის, ზრდილობის, ადამიანის ღირსებისა ფარც არის და ხმალიცა“, — ბრძანებს ილია.

ერის სულიერი პოტენცია ყველაზე უფრო ხელშესახებად ხელოვნებასა და მეცნიერებაში ელინდება.

ორივე ნაყოფია ცხოვრებისა და მისსავე წინსვლას ემსახურება: „ცხოვრება ძირია, ხელოვნება და მეცნიერება მასზედ ამოსული შტოები არიან“.

ხელოვნებაცა და მეცნიერებაც ნიმუში უნდა იყოს მაღალი ზნეობისა, ადამიანის ღირსების და მკველი და დამამკვიდრებელი. „მეცნიერებას და ხელოვნებას ჩვენ ვუყურებთ როგორც ცხოვრების გასამქობინებელ ღონისძიებათა“, — აღნიშნავდა ილია.

იმისათვის კი, რომ ეს ღონისძიებანი წარმატებით იქნენ გამოყენებული, საზოგადოება შესაბამისად უნდა იყოს შეზადებული. ამას უნდა ემსახურებოდეს პიროვნული კრიტიკა, „ქემშარიტი პატრივისცემა ის არის, რომ პირში, გულახდილად ადამიანმა ადამიანს მართალი სიტყვა უთხრას. ისე უთხრას, რომ არ შეუღინოს, არ შეურაცხყოს მისი ადამიანობა, მისი კაცობრიული გრძობა, ღირსება და პატივი, არ დაურღწოს ის ძვირფასი და უცუთესი ზნეობითი კანონი, რომელიც კაცს უცად ქმნის და რომლის შეოგებითაც იგი თავისთავს კაცად სცნობს და აღიარებს“.

ეს არის ქემშარიტი სამოძღვრო სიტყვა, რომელიც საცნაურყოფს ქემშიწმინდის უზენაეს პრინციპს — პატივა სვეს ადამიანში ადამიანობას: „სხვა რა უფლებაა ადამიანისა იმაზედ უცილო, იმაზედ სანატრული, იმაზედ წმინდა და უჭირფასესი, რომ კაცმა კაცისად პატივისცემა, ღირსეულად და მართებულად მოქცევა ითხოვოს?“ — სვამს კითხვას ილია, — „სხვა რის შიზებდ უნდა იყოს მწიგნობრობა საერთოდ, თუ არ ადამიანის შემნატრედ, მწედ და მოსარჩლედ? სხვა რით არის ადამიანი სხვა ცხოველებზედ წინ წამომდგარი, თუ არ ამ ზნეობითის კანონით, რომ მეც კაცი ვარ, შენც კაცი ხარ, ერთმანეთის პატივისცემა გვმართებსო?“.

პასუხი ამ კითხვაზე ნათელია.

კაცობრიობის მთელი განვითარების, ცივილიზაციის უდიდესი მიღწევა სწორედ ამ კითხვის დასმით იყო, ადამიანის სულსა და გონის იქამდე ამაღლება, რომ საჭიროდ დაგნება ამ კითხვის აუცილებლობა.

ერთადერთი პასუხი შეიძლება ჰქონდეს ამ კითხვას და ამ პასუხის საქმედ ქვეყა არა ნაყლებ ძალისშეკესთან აღმოჩნდა დაკავშირებული, ვინემ მსწელი და გრძელი გზა, რომელიც ამ კითხვის დასმის დასჭირდა.

ერი არა მხოლოდ მისი წინსვლისათვის თავამოღების შრომელია, არამედ იმისაც, თუ თავამოღებას მასხრად რომ იღებს და მთელ თავის შესაძლებლობას ეთლიო საკმის წინააღმდეგე მიმართავს: „პირველი ქვა, რომელიც თავამოღებულს მოხვედ“.

ბა ხოლმე, პარტიელისაგანვე არის გამოტყობილი“ — გულისტკივლით შენიშნავდა ილია.

და ეს გულისტკივლი უფრო მწარე იყო, ვინც პირადი ღირსებას შეუღახვით მიყენებული წყენა.

პარადოქსი ისაა, რომ „ქვის მტვრაცხელიც“ ერის სიფარულზე დებს თავს და, გულახდილად რომ თქვას, სწორად მას მართლაც სწერა, რომ კეთილშობილურ საქმეს ემახერება, რომ ამით იხსნის უსარგებლო, არაფრის მოპოვანი შეთისაგან.

„უშეკარნი მოყვარენი ჩვენი, — წერდა ილია, — ზედ დაასმენ ხოლმე შეჩვენების და განცდების ბეჭეტსა მას, ვინც კი ვლდარ მოითმენს ცხოვრების საძაგელ გუბეში დგომას, ამოპოცდს თავს, რომ სხვას მაინც უთხრას, ამ გუბეში არ ჩაღლი თავიო, თორემ დაღლებიო მის წარწყმენილ ობიექტარს ზედ-მოქმედებისაგან“.

„აქს თუ იგი არ უწოდო, კარგს სახელად რა დავაქნო?“

დღეით გურამიშვილის ეს სიტყვები მივლია პართული მოწინავე ლიტერატურის დევიზად იტყა.

წუნას დადებდა შეურაცხყოფის არ ნიშნავს: „განა ცუდს ცუდი, აქვს იგი არ დღერქმის აღიანი მის ღირსების შეურაცხებლად, აღიანიანი გულანძღველად, თავდაუდებლად“ — კითხულობს ილია. პირაქით, პირმოთხრობაა აღიანიანი შეურაცხყოფელი, მისი ღირსების შემლახველი, რადგან იგი აღიანიში მდებალი ინსტიტუტების დამუშავის სურვილით, მის კაცებურ ბუნებაში დამკვიდრით არის ნაკარნახევი.

ლიტერატურა, ზელოვნება, მეცნიერება უნდა ემსახურებოდეს იმ ღვათებრივ გრძობას, „რომელსაც კაცებურის ღირსების გრძობას ეძახიან და რომელიც უტყობსესი და უდავლი საურწყა აღიანითაგანს მომადლებელი“, ეს გრძობა „უნდა პარტიულად იყოს აწვლანი და ყოველ აღიანიში“, რადგან ყოველივე ამადლებელი, დიდებული, რაც კი კაცის გრძობაშია და ხელით შექმნილია, საქვა არა არისრა, თუ არ მღვდამისალი სულა კაცებურ ღირსებაა, გრძობის აღსამატებლად მომართული: რამოდენადაც ეს გრძობა აღსამატებულია, იმოდენად მღვდარია როგორც ცალკე კაცი, ისე მივლი ერაც“, ხალა „ყოველსგვარს უბედურებას, უბედურებას აღიანიისას სათველ ამ გრძობის ძირს დაცვა აქვს“.

აი, ამ ზნეობრივი ამადლების საქმეს უნდა ემსახურებოდეს ზელოვნებაც და მეცნიერებაც. არა-

ფრია ამ მიზანზე უზუნესი და წმინდა, რადგან იგი აღიანიში აღიანიობას ამკვიდრებს, აღიანიში პარტიულებს ქნის, გონებრივად ამადლებს და სელოცად წრთენს მას.

ცხოვრების აკარგობის გარჩევს უნაბი ზნე-მადალ პარტიულებს ეწვევა მხოლოდ და რაოდენ დამამკვიდრელი და სათავილო, რომ ასულელიობას, ოღონდ მეცნიერების სახელითაც გამოედღეს... არსად იმისთანა ფეციობის ბრული არ დახვდება ფეციოს მოსაკიდებლად, როგორც ჩვენი, სისა ჭეკა და გული აღიანიისა დღესაქამოდ სხვისი ნასტყურალით იგებება აუწონ-დაუწონველად... საქმიანია მხოლოდ ყურა მოყვანა მის თუ არს, და ვითავდა საქმე, ყოველს სასაცლობას წამოაფარნატალენ, გამოუბებლად, საბუთის უკითხველად, ნამეტნავად მამინ, თუ ურში წასტრატულით, რომ ეს უფანასკელი სიტყვაა მცნო-ერებასა, ახალი მოძღვრებაა, ახალი მიმართულება.“

მკაცრი განსჯენია, მაგრამ სამართლიანი — აღიანიის თავის სულში ჩაახედვებს და იქ აძებნიენებს ამ საჭირობითო საკითხზე პასუხს.

* * *

„ენა, ჩველებმა, წესიერება, ისტორია — ყველა ეს შეადგენს იმ განსაკუთრებულს ნიადვას, რომლის მოუხდევლად შეურაცხველია ხალხის ცხოვრებაზედ ზემოქმედება, მისი წარმატება და მისის ეთალ-მდგომარეობისთვის საარგოიანი მოღვაწეობა“, — ბრძანებს ილია.

ზნეობა საზოპი აღიანიობისა: „ჩვენ პართელიში ვაივავას მხოლოდ მისი სიტყვ, სიტყვად კი ყველგან საზიზღარია, პართელი იწუნება მისი მეტონი, თუ ინგლისელი, სულ ერთია...“

ისტორია გზაა ჩვენი ვინაობის დასამკვიდრებლად კაცობრიობის ასახერხზე: „კის და დავება და

გათასირობა მაშინ იწყება, როცა ერთი, თავის საუბედროოდ, თავის ისტორიას ივიწყებს". ვერაფერია შეუღლებს ხმა გააქმენდინოს ამ უწყმიანდასას გრძობას ადამიანისას, რომელსაც ეძახიან გრძობის საკეთილის ღირსებისას. ადამიანის უწყმიანდასესის საუწყებ მისი ვინაობა... და ამ ვინაობის შემაგინებელს, შემბადლებელს ყოველი პარტიისანი კაცი სამართლიანის გულის წყრომით ზედ ავება".

ერთს ვინაობის უპირველესი ნიშანი ენაა: „ენა, ... ყველაზედ უფრო შემბადებულია და ყველაზედ სანდო მოწამეა ცივილიზაციის ისტორიასათვის, რადგანაც... ერთობა ენისა მოაწიავებს ერთობას კულტურისას..."

ენამ შეუნარჩუნა ქართველს თავისი ვინაობა, ენა მისი ვინაობის წარმოშენიც და დამამკვიდრებელიც...

ყველაფერი ეს კი თავს იყრის სახელმწიფოებრიობის ცნებაში, ყველაფერი ამას აერთიანებს მაღალ ზნეობრივ პრინციპებზე დამყარებულ სახელმწიფოებრივი სისტემა, სადაც ყოველსა და ყველაფერს თავისი ადგილი აქვს მიჩენილი, სადაც მრავალსახოვანი ერთიანობა საზოგადოებრივი წინაგონის საფუძველი: „ამიტკაცე სახელმწიფოსი, რაც უნდა დიდი და ძლიერი იყოს, უნდა ემყარებოდეს ერთსულოვნებაზე და არა ერთსახეობაზე, ერთფერობაზე".

ერთს ზნეობა ერთი სულისცელებით ვაერთიანებულ საზოგადოებაში პოუბებს ნოყიერ ნიადაგს, აქ გამოიყვრება, აქ გამოიწირობა, რომ ამ საერთო სულისცელებით წინ აღუდგას უზნეობასა და ადამიანის სულერ დაცემას. მხოლოდ ამგვარ ერთობაშია ძალა, შეუქსრავი, დოქორფუნელი: „ვთი იმ ზალს, რომელსაც საერთო ძარღვი გაუწყდა; ვთი იმ ქვეანას, საცა საერთო ძარღვი სისხლი გამრა, საცა ყველამი თითო არ არის და თითოთი — ყველა, საცა თვითიველი ყველასათვის არ ჰეიჭრობს და ყველა თვითიველისათვის, საცა ამე" ზმირია და „ჩვენი" — იშვიათი!"

ილიამ საგანგებო წერილი მიუძღვნა ერთ

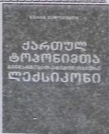
ფაქტს, რომელიც პორტუგალიაში მოხდა: მარტა და სუსტი პორტუგალია წინ აღუდგა დიდი და ძლიერი ინგლისის თვითნებობას... თითოველმა პორტუგალიელმა თავი ვალდებულად შერაცხა მამულის ღირსების დასაცავად ხელი გამოეყო და თავისი სიტყვა ეთქვა. ილია ასეთ კომენტარს უცხეთებს ამ ფაქტს: „ძლიერია ერთი, რაც უნდა პატარა იყოს, როცა მამულიშვილობა, თავის ქვეყნის სიყვარული ასე ამხვევებს, ასე ამოწმებენ, როცა უბედურება რამ, განსაცდელი რამ, გულზე ხელსკი არ აკრებინებს, როგორც იმედგადაწყვეტილს, სისოება-დაკარგულს, არამედ იმოდენად ძლიერ აღვიბებს, ძლიერ მისბრავ-მოსბრავს, რამდენადაც ძლიერია თვით მის თავზე მოსული უბედურება და განსაცდელი".

ეს შინაგანი ძალა მას ქართველობაშიც ევალდება, იმ რწმენაში, რომლითაც ქართველობამ თავი გაიტანა, ისტორიის პარტეზალებში სულით არ დაეცა, დიდებულ წინაპარსა მავალითი არ დაიფიქვა და ენა და ზნეობა არ შეირცხვინა: „რა არ გადავჭდენია თავს, რა მტრები არ მოგვსევითან, რა ვიავალაბი, რა სისხლის ღერა, რა ღრწენა კბილით არ გამოვკვითა, რა წისქვილის ქვა არ დატრიალებულა ჩვენი თავზედ და ყველა გაუუძლეოთ, ყველას გაუძეაგრდით, შევიანახეთ ჩვენი თავი, შევიწარჩუნეთ ჩვენი ქვეყანა, ჩვენი მოწა-წყალი. ღამწერმურებმა ჩვენს საკეთარ სისხლში გვაბანეს და მისინე დარბილ და გამოავლინებლი. შაჰ-აბაზებმა ჩვენის კბილით გვაგლეჩინეს ჩვენი წერილშვილი და მისინე გამოებრუნდით, მოესპულიერდით. ალამამაძა-ხანებმა პირქვე დაგვამხეს, ქვა-ქვაზედ არ დაეფიქვენს, მოგვარჩენს, მოგველიტეს და მისინე ფეხზედ წამოვდებიო, მოგშენდით. წელში ვაესწორდით. გავუძლეოთ საბერძნეთს, რომსა, მონილოებს, არაბებს, ოსმალ-თურქებს, სპარსულებს, ჩრქელიანს და ურჩქულოს და დრომა ქართველობისა, შუბის წყრონი, ისრით და ტყვიით დაფლეთილი, ჩვენს სისხლში ამოვლებული, ხელში შევიჩინეთ, არავის წავალდებინეთ, არავის დაეანებეთ, არავის შევაგინებინეთ. ცოფვა არ არის, ეს დრომა ეწლა ჩრჩილმა შესკამოს, თავგმა დაგვიჭრას!... დრო-ვაში ამს გვიქადის... „რანი ვიქნებით?"

ახალი წიგნი

რატომ ჰქვია საქართველოს ველამინარეს მტკვარი, ბევლი იბერიის სატაბტო ქალაქს — მცხეთა; რა აზრია ჩადებული ჩვენი მშობლიური კეთილფიქვების, ზოფულებისა და რბა-ქალაქების საკეთარ სახელებში?..

ამ და ამგვარ კითხვებზე პასუხი განბტრფებები? — ამ წიგნი იხილოთ! წიგნი ბესარიან ჟორიქანაძის ზოყნას მიუძღვნა...

ეს კითხვა დაუსვა ქართველობას ილიამ, იმით, ვისთვისაც მისი მომავალი აწმუოდ ქვეულა, იმით, ვინც ასევე დაუსვამს თავის თავს ამ მარადიულ კითხვას, რომ ყველავც ახსოვდეს თავისი ვალი წარსულისა და მოვალეობა მუჟდადის წინაშე.

განათლების სამინისტრომ და ფონდმა „ლია საზოგადოება – საქართველო“ გამოაცხადა კონკრეტული V კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელოზე. საკონკურსოდ 6 სახელმძღვანელო იყო წარდგენილი. გამარჯვებული ერთ-ერთი (ორიდან) გამარჯვებული სახელმძღვანელოს ავტორების – თინათინა ბოლქვაძის და თინათინა ბოლქვაძის – კონცეფცია.

ჩვენი საზოგადოებრივი და ინტერესის მქონე განათლების რეფორმის მიმართ. საქართველოს განათლების სამინისტროში ხშირად იმართება შეხვედრები, რომლებზეც მონაღმდ იმსახურებს ახალი საგანმანათლებლო კონცეფციის სამუშაო ეპროექტის განხილვისა და მის საბოლოო დახვეწის, მიუხედავად იმისა, რომ ამ შეხვედრებზე განსხვავებული აზრის მქონეები შეიძლება იყოს, ამის ერთი საკითხი, რომელზეც უპიკურობად არაფერია დავა. ესაა ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების გარდაქმნის აუცილებლობა. ქართულ ენაში ამჟამად მოქმედი სხვადასხვა სახის სტრატეგია მოქმედებს მისი მხარეს. იგი მოსწავლესთან მოთხოვს არამარტყულ მოდელთან არსებითი კავშირების ანალიზს და ანალიზთანავე საქრთი მოქმედებითა ფლობს. განსაკუთრებულ მოდელთან არსებითი კავშირების ანალიზთანავე საქრთი მოქმედებს, ხედავს, რომ ქართული ენის სწავლება ასრულებს, რაზეც იგი ხანგრძლივად დროის მანძილზე ეუფლება. ამიტომ ბუნებრივია, რომ ასეთი მოთხოვნების წაყენება მოსწავლეს ქართული ენის სწავლებაზე მხოლოდ გულს აუ აუკრებს.

განათლების რეფორმის ერთ-ერთი მიზანია სკოლაში ქართული ენისა და ლიტერატურის ისწავლებლად სწავლების აღმოფხვრა, რასაც უფლებების ცვლილებები კარგი მაჩვენებლები ქონს მშრალი სტრატეგია სწავლების ჩაცვლად შემოაღებებოდა ქონს სწავლება ტექსტით და ტექსტში. მიმდევარს ადრია იფილილი მოსება შეთანხმება მსზე, რა ჩათვლილი ტექსტით - სხვის-მართი სარგებია, თუ უფრო შორეულ ფორმულა შრინსტრუქციის ჩათვლილი. წინადადება თუ კონკრეტული დღია ქართული ფორმული მსგავსად. დსკურსი ენად ბუნებრივად ვიცვით. მგრამ მთავარი ამ მოდელში ისაა, რომ ლიტერატურა ქონს პროდუქტივად განსახლება. ეს კი მხარეს

ქართულ ენაში, ლიტერატურის თეორია და სემიოტიკაში დიდი ხნის წინ დამკვიდრებულ ავტორების - ენა მონაწილეობს საერთოები ენობრივების შექმნისა და კლდურების ავტორები (უფრო დაწვრილებით იხ. გ. რამსშაული, ქონს ქონსებრივი თეორიის საკითხები, იმ. 1978).

ამჟამად გამოდინარე ენა საქართველოს პირველადი მსაწველარებელი სისტემა, ხოლო ადამიანის მთელი დინამიკა შეიქმნება, როგორცაა სიტყვური (პროზა, პოეზია, მთავილიყა...) და არასიტყვური ხელოვნება (ფერწერა, ქანდაკება, არქიტექტურა...) შექმნება და სხვა შორეული მსაწველარებელი სისტემა, რადგან მისი ქონს იქნება.

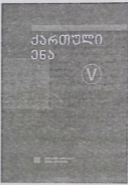
განათლების რეფორმა და V კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელო

ამის გამო ქართული ენა და ლიტერატურა უფრო მეტად რეალიზაციის სკოლაში, თუკი ამით სრულდება არ იღობება სხვა დისციპლინების რაღა.

ახალი საგანმანათლებლო კონცეფციის მსგავსი შედეგადი სტრატეგია. პროგრამა და სახელმძღვანელოები მხოლოდ 2004 წლიდან ამოქმედდება და პირველ შედეგებს 10-12 წლის შემდეგ უნდა ველოდო. თუკი სახელმძღვანელოები ახალ სისტემაზე გარდასვლილი პრაქტიკითაც იქნება. სწორედ ამის მხარედა მონად განათლების სამინისტროსა და ფონდ „ლია საზოგადოება – საქართველო“ შორე გამოაცხადებულ კონკურსში V კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელოზე, რომელიც უნდა მომსახურებოდა ქართული ენის სახელმძღვანელო საგანმანათლებლო სტრატეგია (სახელმძღვანელო საგანმანათლებლო სტრატეგია ქართულ ენაში, საქართველოს განათლების სამინისტრო, ი. გოცენაშვილის სახელობის პედაგოგიკური უნივერსიტეტი, თბ. 1997) და V კლასის ქართული ენის სასწავლო პროგრამის (სახელმძღვანელო ქართული ენაში სასწავლო პროგრამის, საქართველოს განათლების სამინისტრო, ი. გოცენაშვილის სახელობის პედაგოგიკური

შეერთებულია ერთიანი ინსტიტუტი, თბ., 1998) შესაბამისად, საკორექციო სახელმძღვანელოს საექსპერტო შეფასების მიხედვით მოვიყვანებთ დამატო მოთხოვნა წინა აღმუშავება სტანდარტს და აუმჯობესებს სწავლების ხარისხს", რაც აღბათ იხვე განათლების რეფორმით უნდა იყოს განპირობებული, რომ გადახვლა გარდამავალი პერიოდის სახელმძღვანელოებიდან მომავალ სახელმძღვანელოებსზე ცვლადკოური იყოს და არა სახტომბებურა.

ქართული ენის მოქმედი სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტები დიდი იყვანებს მშობლიური ენის როლს პიროვნების ჩამოყალიბებისა და განვითარებაში, სასკოლო განათლების მღვდისის ქართულ ენის ცენტრალური იდეალი და წარმართველი როლი ენიჭება, რადგან იგი სხვა სასწავლო საგნებში მოსწავლეო ცოდნის დაუფლების საფუძველი, ადამიანის ხვლიური ხანგრძლის ფორმირების მღვადირი საშუალება, პიროვნების ხოყაილიზაციის, ერთეულ და საკოლონო კულტურულ ფიციულებათა გაცნობის ძირითადი საფუძველი (თ. სტანდარტი).

წარმოდებისა.
V კლასის მოსწავლე იმ ასაკისაა, რაცა მას ვერ კიდევ უკლებდებია ენობრივი იდეო, რომლითაც ენობრივ ფორმათა სწორ აზრების მისუხის გაცნობიერებლად იხდენს. ასეოი შერწყვა-შეფარება გულისხმობს ფორმათა (სიტყვათა) გარკვეულ ურთიერთამოკიდებულებას და სახელმძღვანელოს მხარინე სწორედ აქ იხიება - მოსწავლის ენობრივ იდეის (ენის ლიტერტურ ცოდნის) შეადგენის ქართული ენის იმეგობრად შედეგრილი სიტეტურა, რომელიც განვითარებს მის შესხიერების, შესხადებლობის, გაატკურების მასში ანადილის შეფარებას, მხველბის, ამტრატკული აზროვნების უიარს. ეს უზრუნველყოფს მხარინის იმტე-ლექტურული განვითარების, რითაც იდეაინის გაცნობიერებელი ხეფარული შეტეგებული და გააზრტე-ლო გახვება, რაც ხელს შეწყნობს მოსწავლის თვისყოფილ, დირტეულ, მხარინეუდ და საჭმის მყოფინე მოქალაქედ ჩამოყალიბების. ამ მისინს მღღწვისთვის გადამწვეტო წარმოდებთა აქტს სახელმძღვანელოს იყვებულებს.

V კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელო

სახელმძღვანელო ქართული ენის V კლასის სასწავლო პროგრამისა და ქართული ენის სახელმწიფო საგანმანათლებლო სტანდარტს ცწვრობთ და მისინად იხიხავს ქართული ენის სწავლების პროტკორობის ამღვლებს მოსწავლეო კრიტკრილი აზროვნების განვითარების გზით, რაც სწავლების ატკურს მყოფიანებს გულისხმობს.

ტკრმს ადეიანათს სრულად მისს ენათა და ენობრივ კოდეტკრეს შორის კეხშირა. ამტწად იგი სტკრატკრალური იფით კო არ არის შესწავლილი, არამტედ შეტკრირული ტკრება. ენის ატტს არხტეული სამეარის (გარტკრობრივი ხანსმღვადის) ენობრტრების ფტკრედ ტკევის ძაღა, თითოეულ ენის ასახითებს ენობრივ წარმოდებლობათა თვისტეური იყება და გარაწავლება. ატტდინ განხმღვინარე, დეიანის, ხეჭის შესხიხვევაში, ქართული ენის შესწავლია გაღამწვეტო

წინა მოიკეს: ა) ენობრივ სიტეტმს - ფიციტკრის დეიციტკის და მორიფილითვის ხანწილს (არხტეო, ზღვინათე და რიტკეოი სახელებს); ბ) ენობრივ მახვალს - ცოლკეულ წინადილებებს, ტეჭტის ხანწილტკრებს და სრულ ტეჭტტებს, რომელიც მოყვებელი საგარეოიმოების დეიანებისა და მის საკოხტეო ხანწილების ხანსთ; გ) ხანწილტკრული მოქმედებებს, რომელიც პროიფიციტრების იხდენს მოსწავლეული სტეკოლდურად ამსოვის გამსწავლი საგარეოიმოებით. იხინი ითრინტრატტებულია ხანწინის, დინსხსორებისა და დეიციტკური აზროვნების უიარსწვეების განვითარებასზე.

ქობრივი სიტეტეს ვღღღებუბა ტეჭტითა კარბტე-ბის შესწავლის შედეგად ტეჭტტები იხე ენობრივ მახვალ კო ხანწილტკრული ტეჭტების პროიდეტკრა. ენობრივი სიტეტმს, ქობრივი მახვალისა და ხანწილტკრული მოქმედებების ურთიერთკეგმარის გათყადისწინებით წინა იმეგობრად არის იყვებული, რომ ქობრივი სიტეტმა მოსწავლეს მხა ხანსთ კო არ შეწყვიდის, არამტედ მის თვისის გაატკისის გარკვეული დისტკრები

მასწავლებლის ხელმძღვანელობით ცალკეულ წინადაცემებსა თუ ტექსტურ შემოთავაზებებს. რასაც თან სდევს თავად მოსწავლის ხელწველი მოქმედება (ახ. სწავლების შედეგები, გვ. 13 და შემდეგი). ეს კი მთლიანად განისაზღვრულია პრაქტიკული მოხერხებით. მართლწერა (ორთიერთობა და პუნქტუაცია) და მარადმეტყველება (ორთიერთობა) უშუალოდ ურჩევს ფონეტიკას, ლექსიკასა და მორფოლოგიას საკითხებს, მაგრამ მთლიან მარადმეტყველო, ორთიერთობისა და პუნქტუაციის წესების დამკვეთი მოსწავლე რთული ხერხი მიაჩნის. სპელმსწავლელთა გაცხადებულია აღზრდისა და ქნის სწავლების ერთიანობის პრინციპი და ყოველწლიურად ხელი ეწყობა მოსწავლის შინაგან, ესთეტიკური გემოვნების ფორმირებისა და მისთვის ქართული ქნის დიდი განმსახვებლობითა ძღვის სწავლებას.

შინაგანი, ქართველი ქნის მისთვის სწავლება ხასწავლი პროგრამით გათვალისწინებული შემდეგ კლასებში, მაგრამ V კლასის სპელმსწავლელთა კანონიერ ყოველი მტრული და ხერხი ფორმირების ოთხ-ოთხი სანქსი. აგრეთვე ნაწილებს იმეც უცხოურულად ქართველი ქნის ისტორიადან ქართველს ქნის უთიერთობის შესახებ აქვე განხილულია ქართული ქნის აღმოსავლური და დასავლური დიალექტების, ხელი სპორადულად ფორმირებს გარე გაცხადებული დიალექტების შესახებ შესრულებული მოსწავლელის მისილექციონის შესრულებას. ეს ხერხი დაწერაღებობითა გადმოცემული მასწავლებლის წესში. ამხვე ნაწილში შუღის სხვადასხვა დიალექტის ნამუშებო ქართულდ შექრალია ნაწარებში.

ფონეტიკისა და გრაფიკის ნაწილში ბგერების ფორმოლოგიის ორთხულებების ცოდნა შესრულებულია ან შერეობებითა, მაგრამ ხისხლის ხერხიწოდება ბგერების ფონოლოგია და სპელმსწავლის-მისხვედებელ ფუნქციის წარმართება.

აქვე მოცემულია ქართული ანბანის გეოთარების ხსენებუბა მრავლურად, ნუსხური, მღერული, ხასწავლი პროგრამის შესაბამისად, სპელმსწავლელის ხსენებულ მრავლურად შესწავლია. გარეუ წევრად, მრავლურად ასობის წერა-კითხვა ან უცხოურულად მხედ ხასწავლი წერსუ სპელმსწავლელთა ეს ხერხი კონცეტრირებულია რამდენიმე გაცხადებულ მრავლურად ასობის წერა-კითხვისთან დაკავშირებულ ხერხიწოდებასა და

დაცხადებების ერთად. თუმცა მთლიანდ გაცხადებებით არ ასოწარებს მრავლურად ასობის შესწავლა. მომეცითა ასობის ხითორები მრავლურადთა გაფორმებულად, ხასწავლი წლის დახრულებამდე ხასწავლეს ხსნარდ მოუწყებს მრავლურად ასობის წერა და მრავლურადთვე კითხვა, რაც მის ხსნაღლით გაწმენკებს ასობისწერის ცოდნის და, ქართული ქნის პროგრამის მოთხოვნის შესაბამისად, ხასწავლი წლის ბილითარების მოსწავლეს აღარ გაცხადებულ მრავლურად წერა და დამკვეთი წესის წაკითხვა.

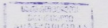
ლექსიკისა და ფრაზოლოგიის თემში სიტყვის რაობის, მისი პროდობის და გადართობითა შიშხეულობის, ხსნიანშუღის, ატარამშუღის და ომართმების გარდა ასწავლება ფრაზოლოგიისსებ, თავისთანა მამართობისა და პასუხის ფორმირება ლექსიკონის რაობა, მისში სიტყვითა გაცხადების წესი და ლექსიკონის ხსენება. განმარტებითა ლექსიკონის მრავლურად სპელმსწავლელთა განართება სულსან-ხსის ორწოდანის სიტყვის ქნის და ქართული ხსენებარტური ქნის განმარტებითა ლექსიკონი (ან. ნაქობების რედაქტორი). აგრეთვე ხსნიანთა და ხსენებენ სიტყვა-ოქმითა ლექსიკონს. სპელმსწავლი პროგრადი ესებს ქართული ქნის ორთიერთობული ლექსიკონის გამოცხადების წესებს. დამკვეთი ხერხით მრავლურად ორწოდანითა ლექსიკონის ნამუშედ ადებულია პროცესი ხსენები ქართული წესი ქართველოლოგიური ლექსიკონი.

სპელმსწავლელ მოზიანდ და ურხოდ ეს თვე მოწოდებულია, გადმოცემის მოსწავლის ლექსიკონს

სპელი მონები

სპელი მონები

2290

ტარული პოეტური ლექსიკის პრაქტიკული გაგებისა და შეტყველების გამოყენების ხეცა; გადატანით მნიშვნელობით სმარებულ სიტყვათა პარადოქსი მნიშვნელობით ახსნა და გამოყენება; დიალექტური გამოთქმების შეცვლა ლიტერატურული გამოთქმებით; შატერული ნაწარმების შესწავლის პროცესში სინონიმების, ომონიმების, ეპითეტებისა და შედარებების შეგალიოებზე ვარჯიში; სინონიმების შეცვლა სხვა სიტყვებით, შათი გამოყენება წინადადებაში შესაღველად, ატონიმებზე ვარჯიში - ტემპოდან ხაბრისხარო მნიშვნელობის სიტყვათა ამოკრება და დეკორაცია; ატონიმების შეცვლით წინადადების შინაარსის შეცვლა; ომონიმების არსის გასაგებად და შათი ასათესებლად სხვადასხვა მნიშვნელობის, შერამ ერთნათი ბგერითი შედგენილობის სიტყვათა გამოყენება შინაარსის შესაღვრის კონტრასტში.

მორფოლოგიის ნაწილი მონად ისახავს, მოსწავლემ იცოდეს არსებითი, ზედსართავი და რიცხვითი სხეულების განსაზღვრებანი, შათი ძართავი ნიშნე, ფორმატყულების წესები და თავისებურებანი; გაატაროს სხელი შედგენილობისა და გრამატიკული ფორმის მიხედვით, ისეთის ტემპრში ძარეული და წარმოქმნილი სხეულები; აღნიშოს, რა საშუალებით არის სიტყვა ნაწარმოები და როგორია შათი ლექსიკური მნიშვნელობა.

სიტყვათა ეს საში ვაგუო - არსებითი, ზედსართავი და რიცხვითი სხეულები თუთა არ ნაწილად; ხაგნის აღნიშნულ (არსებითი) და ხაგნის თვისებათა და რაოდენობის აღნიშნულ (ზედსართავი და რიცხვითი) ნაწილებად. ტერმინ **საგანი** ისეთვე განზოცადებული მნიშვნელობა აქვს როგორც ტერმინ **საქონელი** - ეკონომიკაში. სახელმძღვანელოში ჯვედა დეფინიცია ტრადიციულია, რადგან სასკოლო წიგნში შხადოდ ქრესტომათიული დებულებები უნდა შედიოიყეს. ამის გარდა სახელმძღვანელო პრაქტიკულ მოსწავლეს ისახავს და ევრობათ ათნიშნარევი ქართული სადღეცრატური ქნის ნორმებს*, კრებული I, გამოსტყულობა მეცნიერება*, თბ., 1986.

მორფოლოგიის ნაწილში, შათი სხეუთეოციდანი გამომდინარე, წინ წამოწეული მოდელირების, დოიკაცია და კომინატირაციის ელემენტები შესაღველათა პრაქტიკულ-გამოყენებით, სახალითი და ეთიეტეკური მამართელების საკონსების, რახაც ეკინაბრანების პრობლემატიკული ნაწილის შესაღვრებაში შედარა

მასალა, რომლის წყარო ქართული შწერლობა და ხალხური ზეპარმოტეფერებაა. აქ შწერლობის რაგორც ტესტური ტობის კონსტრუქციის შესწავლიათა ისაკის ეთიეტისწინებით, შათი შეტყველების ეთიეტობების მონით შედგენილი საეარეიშობები; ისევე ხშირად ებუღეათ შემაქმედებითი ხალითის დეიეტეებე, რაც მონად ისახავს შეიეტებულა მისხლის განსტეკობების და მს პრაქტიკულ გამოყენების.

მართლწერის სწავლებისათვის იკვილებულია მოწივის ხაერთი მოწხადება - მართლწერის ზოფერითი მარტეო წესის გრამატიკული ანალიზის უნარი, ხეცეა სხეობი წარმოთქულის ვრდილებით მოსტყნისა და მოსტყნლისა და წაკობულის სწორად წარმოთქმისა. მოსწავლეები ხშირად უშეგნთ ორთოგრაფულ შეცდომებს, რომლებიც წარმოშობის მიხედვით მათეფათ ორეფარია: 1. გრამატიკული წესის ევოდნობითი გამოწვეული ორთოგრაფული შეცდომები 2. შეტყველების დობილი კლდტური გამოწვეული ორთოგრაფული შეცდომები. ამიტომ სახელმძღვანელოში გამოყენებულია მართლწერის სწავლების ორი გზა: 1. მართლწერის წესის შესწავლა და შუბეფე ხათინალი შეგალიოებზე ვარჯიში და 2. შეგალიოებზე ვარჯიშის გზით მართლწერის ხეცეათა ფორმირება.

შეგალიფერობათა საეარეიშობითა და დეიეტეებეში მოსწავლე ეთათვისებს ქართული ორთოგრაფიის პრინციპებს, მართლწერის ნორმებს - როგორც სწორი და ზუსტი წერითი შეტყველების თუკლებედ პობობის; ამის ეარდა საშუალებების მოსტყნ მს, სწორად და სეკლურად მოწინამართელად ეთმოყენის სრულმნიშვნელობითი და დომსმარე სიტყვები ზეპრასა და წერით შეტყველებით.

სახელმძღვანელოში კობებები ისე ისტემა, საეარეიშობები და დეიეტეებები ისე იტეგულია, რომ შეტყნის შეტყველების მოტეტი - მოსაბერედ კ მოტყველობის მოსწავლე, რომელიც ურთოდობის ამტარებს შეწეფილებით (წეფილებოდ შეშობის დრის), თინა ეტისეფობით (ეფიფერეი შეშობის დრის) და ჯვედა შესთიფეიში - მასწავლებელბობის, სახელმძღვანელოს საბოლოო მონანი მოსწავლისათვის დილექტილი შეტყველების ჩამოეფილებათა.

შეხუე კლასში არ არის ეთიეტისწინებული თეარეული მხეცელობა სტადის ნორმისხისობის შესაბე, შერამ საეარეიშობების, დეიეტეებებისა და მს საკონსტების სახით მოეფინილათა როგორც

სახეობა, ოფიციალურ-საქმიანი, ძველ-სახელმწიფო, პოპულარული და მატერული ტექსტები; მეცნიერული ტექსტი კი თავად სახელმწიფოს ძირითადი ნაწილია. ზემოთ ნათვლილი ტექსტები მოხდა ისახავს მოსწავლეთა სივრცის, აღწერისა და მსჯელობის განვითარების, მოხერხებულად სხვადასხვა ტიპის ტექსტის დავის: საღებოს, ბუნების სურათების, ადამიანის გარემოს აღწერის, მატერული და ინფორმაციული ხასიათის სივრცის, მსჯელობის, აზრის დამსახურების, ფაქტების ახსნის, ნათქვამის გაგრძელების.

ტექსტით უნდა ნაწილად გამოიყენებოდეს ყველა სახეობის, ამისთვის კი აუცილებელია, რომ მოსწავლემ შეძლოს სწრაფად, სწორად და გამომხატველად წაკითხვის უნარი. პუბლიცისტური და სასწავლო-მეცნიერული ტექსტები, აღიქმის და გაიგოს გამონათქვამის აზრი, გაარჩოს ერთმანეთისაგან მთავარი და მორეზუმირებელი ინფორმაცია, შეძლოს მოსმენილი და წაკითხული ტექსტის მიყვადება გავლენის, მსჯელობის დიდი ლოგიკური თანმიმდევრობა, საღებოსტური ქმის სიმართლე და ხმამაღალი სიტუაციის შესაბამისად გამოიყენოს ქმისთვის საშუალებები, დიდი ლოგიკური მტკიცებულების წყვეტილი.

მოსწავლეთა მომზადების დონის შესაბამისად სახელმწიფოში მოქმედი დიდი ნაწილი, რომელიც მოსწავლეს მოსწავლეს საშუალებებს, შესაძლებლობებს, რას მოაქვს მოსწავლეთა ყოველი თავის (სოციალური პარამეტრების შემდეგ კი) და რა ხასიათის სასწავლო მოქმედებების განხორციელება შეუძლიათ მათ. ამისთვის სახელმწიფოში გამოიყენებული შესაძლებლობების სხვადასხვა საშუალება: წინადადებებში გამოიყენებული სიტყვების ნაწილი, წინადადებების და ტექსტების ფრაგმენტების ანალიზი, კონსტრუქციის პასუხის გაცემა ტექსტში, შესწავლილი მასალის კონტრული შესაბამისად სხვა, შესაძლებლობით ხასიათის დიდი ნაწილი, ძირითადი მოქმედება მოსწავლეთა მომზადების სამი ასპექტი: ა) ქმისთვის სიტყვების ცოდნა; ბ) მართლწერა (ორმოტივიანი და პუნქტუაცია); გ) მოსწავლეთა მტკიცებულება - მსჯელობა, ლოგიკური თანმიმდევრობის აზრის დამსახურების, მტკიცებულების კონტრული, ორივენი (მართლმტკიცებულება). შეუძლებს კონტრული და საშუალებები დაწვრილებით განხორციელება მოსწავლეს საინფორმაციო წინააღმდეგობა.

მოსწავლეს აქტიურობის მზარდი და გარდობის

ფაქტორების უზრუნველყოფა განაპირობებს. მოსწავლეთა აქტიურობისთვის საჭიროა, რომ მათ შესაძლებლობა იქონიებოდეს მოთხოვნილებას გაეზარდოს ინტელექტუალური მოთხოვნილება, ანუ შეიძლება ფაქტორის დამსახურება კი გაეზარდოს შექმნილი გარემო, ანუ გარემოში ფაქტორმა, სოციალურმა წრემ უნდა უზრუნველყოს გაეზარდოს უნდა შექმნას ისეთი გარემო, რომ შეიძლება და გარემოში ფაქტორების ერთობლივი, მოხერხებული ერთობლივი მოსწავლეს სასწავლო გარემოში გამოიყენოს. ამისთანავე უნდა იქონიებოდეს სხვადასხვა აზრის მოსმენის, დიდი ლოგიკის, ნათქვამის დასტურის უნარი.

სწავლის მოტივი პირდაპირ განახლებად მოსწავლეს ვინაობა აქტიურობის დონესა და მართლებებს. მას უნდა აქვდეს გარემოებრივი და დამსახურებელი პასუხის კონსტრუქციის - რატომ ვაძრავებ დონეს და უნდა ვიყავი? სხვა ფაქტორების ერთად მოსწავლეს სასწავლო პროცესში უნდა მოეხდინოს იმ დამსახურებელი, რომ იგი ცოდნის მიღებისთვის სწავლის, შეუძლებლობა ინტერესების დამსახურება სურს, იმზე შეტყობს ცოდნა უნდა ვიყავი აქტიუვი იყო; უნდა ესმოდეს, რომ მიღებულ ცოდნას ახალი ცოდნის დამსახურებისთვის გამოიყენებს. ბუნებრივ სხვადასხვა მოსწავლეს მომზადებისა და ფაქტორების მართა სწორად განხორციელებულ დამსახურებულებებს დამსახურება, რაც ყველაზე დიდი უნდა სასწავლო პროცესში, სწორედ ამიტომ უნდა, რომელიც მოსწავლეს სწორ პასუხსაც მიანიჭებს, ყველაზე მტკილ ფასობს.

სახელმწიფოსთვის ახალი მოსწავლესების წინააღმდეგობა დაწვრილებით არის მოთხოვნილი ინტელექტუალური სწავლის შედეგად მომზადებული ყოველი მოსწავლესის მოთხოვნილება შეუძლებლობა.

წინააღმდეგობის დონისთვის V კლასული მოსწავლესების გაეზარდოს მათთვის აქტიუვი უნარი დონის - ქმისთვის - კარბიკე, შეუძლებლობა და სიტყვების უსუსობა ინტერესების ქართული ქმის მიღების სამართალი, ინტერესების მისი ხილვები და ხილვები.

ყველა, ეს წინააღმდეგობისთვის მოსწავლეთა და მოსწავლესებისა გულისხმობს.

მოდელირების მიყვებით სახელმწიფოსთვის გაეზარდოს სურვილი გამოიყენოს შეიქმნას.

თეატრალური

თეატრალური

ვარდება ეს საქმე ისიც აუცილებელია, რომ იმ საკითხსაც გავეცნო, რაც ევროპულ ენებზე საქართველოს შესახება დაწერილია. დიდად მადლობელი დაგრძნობით, თუ სოციალურ ასეთ ნაშრომზე მიმოითივებოდა. სოციალურ რამეს, უმეტესად სამოგზაურო აღწერილობას, როგორცაა, მაგალითად, გაშბას, ეიულდენშტედტის, კლაროისის, შაქტაუსუნის, ბოლენშტედტის ნაშრომები, მე უკვე ვიცნობ, მაგრამ ყველაფერი ეს ცოტაა. ამას გარდა, ამ ნაშრომებში ძალზე ცოტა რამ ვიპოვე ჩემი თემისთვის. თქვენთვის, რა თქმა უნდა, მთელი ლიტერატურა ცნობილია და, ამასთანავე, ადვილია, მე რომ იმ ნაშრომებზე მიმოითივო, რომელთაც ჩემი მიზნისთვის გამოვიყენებდი. იქნებ გქონდეთ, ბატონო პროფესორო, რაიმე რუსულ არ სხვა ენებზე, რასაც საქართველოს ევროპეულ მდგომარეობასთან ეჭვბოძა კავშირი? შეიძლება ასეთ შემთხვევაში იმდენი მქონდეს, რომ ასეთ ლიტერატურას რამდენიმე წლით თქვენთან მივლენ დასამუშავებლად? მე არც კი მინდა შეგახსენო, რომ, სავსებით, თქვენი რჩევა-დარიგება ჩემს სამუშაოსთან დაკავშირებით ჩემთვის მერამდის უასეულო იქნება და ამიტომ ვაძლევ თავს უფლებას, თქვენ ამგვარი რჩევა რომ ვთხოვო.

ჩემს შრომაში რაღაც უნდა ვთქვა აგრეთვე საქართველოს გეოგრაფიასა და სტატისტიკაზე და ამასთან დაკავშირებით დიდ სამსახურს გამოწვევს თქვენი დიდი მნიშვნელობის მქონე სტატია პეტერმანის უწყებებში (Petermanns Mitteilungen).

რაც შეეხება თქვენს სურვილს ჩემთან ურთიერთობის გაგრძელებაზე, ამის თაობაზე უნდა ვთქვა, რომ ამ ურთიერთობას მე უმაღლეს პატივად ვთვლი და კვლავაც ჩვეულებრივ და დიდი სიამოვნებით ვისურვებდი ამ კავშირის გაგრძელებას, მიუხედავად იმისა, ვერმინაოში ვიწეხები თუ სხვაგან.

რაკი თქვენ ამკამდ გოთამი იმყოფებით, „იფერიას“ ახლანდელ მისამართზე ვიგზავნი, ხანამ თქვენთან სხვა ცნობას არ მივლენ.

გულთადად ვისურვებთ ჯანმრთელობას და დაკმაყოფილებას თქვენთან საუკეთესო სურვილებით

თქვენი ფ. ვოგელინი.

დიდად პატივცემულ ბატონო პროფესორო! მივიღე თქვენი წერილი და საყურადღებო ბარათი და დიდად გმადლობთ რჩევისთვის, რომელსაც იქ მადლობა. რამდენიმე საკითხი უკვე ვიპოვე პირველთან. იმდროგამოცა ცაუციანიცა-ს შონა აქამდის ვერ მოვახერხე რადგან მე ნაშრომის არც ავტორი ვიცოდი და არც გამომცემის წელი, წიგნების მდივანში, მიუხედავად ბევრი ძებისა, ვერ ვიპოვე.

„კრებულის“ დაარსების დროს აკაკის განზრახვა ქონდა, რომ ამ ევროპულში უმთავრესად თავისი ნაშრომები ებეჭდა, როგორც ძველი, ისე ახალი. ამ სახით „კრებული“ უნდა ყოფილიყო აკაკის ევროპული, ე.ი. ევროპული, შემცველი უმთავრესად აკაკის ნაწერებისა. მხოლოდ „კრებულის“ ერთ ნაწილში უნდა ებეჭდა გამოცემულს აგრეთვე სახალხო სემპარ-სიტყვაობაც – დეკანდები, ზღაპრები და სხვ.

ამ პროგრამის შესაბამისად გამოვიდა „კრებული“ აქამდე სინამდვილეში კი იგი მეტწილად შუიციას აკაკი წერეთლის ძველ თხზულებებს, მაგრამ ამასთან ერთად აგრეთვე ახალსაც, ანუ იმთა, რომლებსაც იგი შოგადამოგ წერს – დეკანდებს, მოხსრობებს, პატარა წერილებს და ა.შ. უკანასკნელ ხანს, როგორც ჩანს, მან ხალხური სიმღერებისთვის, დეკანდებისთვის და ა.შ. განკუთვნილი ნაწილი გააფორმა, რაკი ახალი „კრებულში“ გამოჩნდა ჯანაშვილისა და სხვათა ისტორიული ხისხათის წერილები. უფრო ახლოს „კრებულს“ არ ვიცნობ, რადგან აქ მას არ ვხედავდი. ჩემთვის უცნობია, აგრეთვე აღბრუნო, რომელიც ხელისმომწერლებს უნდა დაურთოდა.

რაკი თქვენ, ბატონო პროფესორო, გრაცში ბრუნდებით, დღეიდან „იფერიას“ კვლავ იქ გამოვთავაზებ.

თუ თქვენ ვაიტერებსა ანტაგონიზმი სომხებსა და ქართველებს შორის, ამის შესახებ ცნობები შეგიძლიათ მიიღოთ ილია ჭავჭავაძის ამსწინდელი სტატიებიდან, რომლებიც „იფერიას“ უკანასკნელ ნომრებშია

დაბეჭდილი.

გულთაფი მოკითხეთ
თქვენი ერთგული ფ. გოგინიაშვილი

№19

“ლიტონი, ზარიან-კახუნიანი” 150
12 იანვარ 1900

დიდად პარტიკულარული ბატონო პროფესორი!
თქვენი წერილი მივიღე და ამისთვის დიდ მადლობას მოვასხივებ. მე ძალიან მოხარული ვიქნებოდი, თუკი თქვენ გადაწყვეტდით კავკასიაში მოგზაურობას. ბატონო პროფესორო, როცა თქვენს ხელკიდობასთან დაკავშირებული აკადემიური საქმიანობისგან თავისუფალი იქნებით, უფრო მეტი დრო დაგროვებათ დახასივნებლად და დროსაც გამოიხატეთ, რომ ასეთი მოგზაურობა განახორციელოთ. ამისთან, ეს სულაც არა ისე ვერძლი და მძიმე. მისამწერილი იქნებოდა, თუ ხამოგზაურად გაზაფხულს არ შემოსდომას შეარჩევდით, რადგან აქ ზაფხულის ხიცხე გამოიჩნევიდა. მე იმდეს არ ვპირდავ, რომ თქვენ შეძლებთ საქართველოს მისახვედრას.

მე ერთხანს კიდევ უნდა დავრჩე გერმანიაში. მე ვუფიქრობდი, რომ 1900 წლის აგვისტოსთვის დავამთავრებდი საქმიანებას, მაგრამ, როგორც ვატყობ, სამოსის სემსტრის დასაწყისამდე ეს შეუძლებელი იქნება და წემოების ერთი მხრად, არაა მოვლად სახამოურს, რადგან ამ შემთხვევაში პარიზის გამოფენის დათვლივრების შესაძლებლობას ხელიდან გავეშვება.

რაც შეეხება თქვენივეს ხანგრძლივ წარწერას „ქოთელისშვილი დავითასია“, ჩემი აზრით, იგი თავის მდებარეობაში ხანს ქოთელისშვილი [ქოთელის(ს)შვილი] უნდა იყოს გვარი (როგორც ხახ ანაშვილი, ბერკაშვილი, ანდრონიკაშვილი, მელიქიშვილი და მსგ.) დავითა (დავით, დავითი) არის სახელი. სწორად დავით და არა დავითა, მაგრამ ხაღხში ხმარად იხმარება მერე ფორმა (-თი). მოდიან წინადადებებს ახლა ასე დავწერდი: დავით ქოთელის(ს)შვილისა (-შვილ-ისა-ია /თარის, ისე/) ასე რომ, ბიუბიბიუბი იქნება: (der Becher) ist des Davitha (David) Khthawklischwili- ანა: gehört dem David Khthawklischwili. თუკი აქამდე გვარი ქოთელისშვილი არ გამოვიდა, შეხედავად ამისა,

მაინც ვუფიქრობ, რომ ასეთი გვარი არსებობს. როგორც ნივთიდან ჩანს, წელი მითითებული არაა.

ერთ წემ თანამემამულეს წმინახვერის წინ უნდოდა თქვენი ნამშრომის (Zur Geogr. und Stat.-) ქართულად თარგმნა, მაგრამ შეძლომ მე ვეღარ შეუტყვე, რა ქნა მან, და არც ის ვიცი, რატომ გავერძეებდა ესე დიდხანს.

გულთაფი მოკითხეთ
თქვენი ერთგული ფ. გოგინიაშვილი“.

როგორც ჩანს, 1900 წელს შუბართი საქართველოში გამოგზავრება იმართებდა. აღბათ სწორედ იმტომ აწვევდა ცნობებს მოხალადნელი მოგზაურობის შესახებ გოგინიაშვილი. ყოველ შემთხვევაში, ეტყობა, დანტრეხება შენაშნა შუბართის მხრადის. ეს რომ უბრალო შეთავაშება ყოფილიყო, როგორც ამას ხმარად ავეუბდნენ ნათ დობობრძე დავით ხარაჯიშვილი და სხვანი, გოგინიაშვილი ამდენ ცნობას არ მიაცილებდა. ჩანს, შუბართი რაღაც გაიკითხა, ნადავო მოხინჯა, თინაც დამდელ გზაზე დავით ვუწერი. მორე მხრად, აკაც შინახადმა 1927 წლის 16 თებერეილის გამოგზავრელ წერილში ახსენებს, რომ მას ერთხელ ხერიოშულოდ ჰქონდა გადაწყვეტილი საქართველოში გამოგზავრება, ხამახოდ ვარკვეული ნახავებიც კი ვადავდა, მაგრამ კონკურენცი გამოიწნდა და ხამოგზაური სტამბლის მოხალებად გამართულ კონკურსში უმარტესობა სხვას დარწხა: მას კოლეგა გუბატე მიყენს. უფრო ადრე პეტრე მელიქიშვილისადმა მიწერილ წერილში კი შუბართი აცნობებს მას, რომ მიყენა 1900 წელს მიყენა ხინგაბლივი ავადყოფობას შემდეგ, აღწინად, ვუფიქრობ, შესართამა მოგზაურობის დათვლივთა 1895-1899 წლების შობის დათინა, მაგრამ სხვამ დახაკურა ხაუნვერბიტეტო ხარეებს ხამოგზაურად, თუკი საბოლოოდ მიყენა მაც ვერ შეძლი ვაოთელისწინებელი მოგზაურობის განხორციელება, რადგან, თუკი ამ რვეიონში, ხადაც წახელას იმარტვდა, ეხადვია მტყენარტვდა და დახისული მოგზაურობა ხაერთად ხამოხდა, აკაც შინახემ ქოლურს დაახისელი მოგზაურობის ჩამლის მიწეხად, რაც სწორედ მის მამართ მიწერილ წერილში წერს შუბართი ამ საქიის შესახებ, თუ ამისახებ სხვა წერილი არ ჰქონდა ხელი. მაინცდამახც კოლურა იყო თუ რამეხლამე სხვა კონკრეტული ებრდვია, ა. შინახემ ზეხტად არ უნდა ხყოფნილი.

№20

“ლიტონური, ფიზიკის-კანონების” 150
5 მაისი 1900

დიდად პრაქტიკულად ბატონო პროფესორი! თავს ნებას ვაძლევ, ერთი კითხვით მოგმართოთ, და უპირინდლად ვთხოვთ, მომიტყუოთ ამის გამო. მე მიყნა, სახელდობრ, ეიცოდე, როგორ უნდა თარგმნოს გერმანულად ან რუსულად ქართული სიტყვა ლაფანი (ის სახელია). მართალია, აჭაურ ბიბლიოთეკაში არის ნუბინაშვილის ქართულ-რუსულ-ფრანგული ლექსიკონი, რომელიც მე გადავითვალიერე. მაგრამ აქ ეს სიტყვა თარგმნილია როგორც ინდე (სტეფ), რაც საესებით მცდარი თარგმანია, რადგან ინდუს ქართულად ჰქვია ცაცხვი და არა ლაფანი. თუ თქვენ იმავე ნუბინაშვილის ქართულ-რუსული ლექსიკონი გაქვთ, მინდოდა შეთხოვა, რომ მასში ეს სიტყვა მოეკლებინათ და გაცნობებინათ ნუბიუსს, რა სიტყვათაა იქ ლაფანი თარგმნილი. აღბათ, ამ ლექსიკონში სწორი თარგმანი იქნება მოცემული. მართალია, მე შემიძლო ამის შესახებ შინ მიმეწერა და იქიდან გაშვრკვია საკითხი, მაგრამ ამას დიდი ხანი დასჭირდებოდა, მაშინ როდესაც მე ახლა მსურდა ამის ცოდნა. ამისთვის კიდევ ერთხელ ვთხოვთ მოტყუებას.

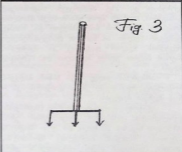
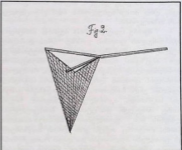
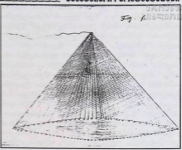
ამას გარდა, მე მიყნა ბოდიშში მოგიხადოთ, რომ „აფერის“ გამოცხადება წელს მხოლოდ ერთი კვირის წინ დაიწყო ამის შესახებ იხია, რომ გახუთს, რედაქციის წვდომით, აქამდე არ ეღებულობდი, რაც შეუძლებელია, წლის დასაწყისში ხდება ხოლმე. უღრმესი ყურადღებით თქვენი ფ. გუგანიშვილი.

№21

“ლიტონური, ფიზიკის-კანონების” 150
29 აპრილი 1900

დიდად პრაქტიკულად ბატონო პროფესორი! პატივს უნდა ვთხოვოთ, რადგან თქვენს წინა წერილზე აქამდე ვერ ვაპასუხებო. მე მიეწერე საქართველოში და წესს სოციალურ ნაცონებს ვთხოვე გამოცხადებით გაერცხლებული ბადების ნახატები.

ხუდ ვულოდი პახუსს, მაგრამ საქართველოდან არაფერი მიმდია და ამ ცდაში ხაც მართის დრო გავიდა. ამჟამად მე მხოლოდ ის შემიძლია გაცნობოთ, რაც ნუბიუსს ამ საკითხის შესახებ საკუთარი დაკვრების საწყის

ვუღვ არის ცნობილი. თანდართულ ფურცელზე ვცადე თქვენთვის ორი ბაღე დამხატვა. წინდაწინ უნდა გაცნობოთ, რომ ბაღეზე ცუდი მხატვარი ვარ. პირველი ორი ფურცელი სახიროდ ბაღეს წარ-

მოადგენს. ბადის ერთი ბოლო ღიაა, ძალიან განიერი ფართო, და ხედ ტყეის ბურთულდება დამარცხებული, რაც სურათზე შუკი წერტილებითაა გამოხატული. თევზაობისას მთვეზე ბადეს მარცხენა ხელზე შლის და ასე გაშლილს მარჯვენა ხელით მდინარეში ისე ისვრის, რომ მეორე ბოლოს წვერზე მიბმული თოქ ხელში უჭირავს. ტყეის ბურთულდების ხიმაბის გამო ბადე მაშინვე იძირება წყალში, მთვეზე შემდეგ თანდათან ხელა ეწვეა მას თავისიკენ და ბოლოს ბადეს წყლიდან ამოიღებს. ბადის გამოწვევისას ტყეისბურთულდებიანი ბოლო სიგანეში ისე ვიწროვდება, რომ ბადეში მოხვედროდ თევზებს გარეთ გამოხვდება არ შეუძლიათ. ამგვარად, ბადე საკმაოდ მარტივად არის გაკეთებული, მაგრამ მისი გამოყენება დიდ მოხერხებულობას და გამოცდილებას თხოვლობს.

მეორე (ფიგურა N2) ბევრად მარტივია. იგი ჩანგლის ფორმის ჯოხზე არის დამატებული, რათა მოწამლული ანდა დარეტანებული თევზები იმით წვლიდან ამოიყვანოს. მოხაწვალად იყენებენ დარიშხანს, რომელიც, ხორბლის ცომთან შერეული, პატარა ნაკრებოდ წყალში უნდა წაიყაროს, რისაც თევზები ჰაჟენ. ეს, ხერხოდ, აკრძალულია, მაგრამ სოგან მიონქ მიხდევს. დარეტანება ხორციელდება ღაფინს ხის ფოთლებით (*Pterocarya caucasica* Kuntz, როგორც თქვენ ერთ დროს მიცნობთ). ეს ფოთლები იყლითება და დიდი რაოდენობით იყრება მდინარეში. შემდეგ წყალს ურევენ ჯოხებით და ასე ამღვრევენ. თავისთავად გახატება, რომ ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ მრავალი ადამიანის ძალისხმევით და, თანაც, დამღვარ წელში. ამ ხერხით დარეტანებული თევზების ხელით დაჭრაც კი შეიძლება, მაგრამ ბადით უფრო ადვილია და სწრაფად ხდება.

არსებობს კიდევ სხვა სახის ბადეები, რომლებიც მდინარეში უნდა დაიჭიროს. ეს - რაც შეეხება ბადეებს.

აქ მინდა აგრეთვე ვაეკრივ (შდრ. დასტურდამალი, ვე. 185). მოვიხსენიო. ესაა მოწმული საგანი, ვრცელი და ერთ ბოლოში კალათის მსგავსი, რომელიც მდინარეში, კრბოდ, მდინარის ისეთ ადგილებში უნდა დაიდგას, სადაც წყალი სემოდან სწრაფი ნაკადით მოედინება.

ამის გარდა, თევზებს იჭერენ ჩანგლით (მარკუნი? - ნახე ფიგურა N3). ამ ხელსაწესის აქვს რკინის ხაში წვერი და ხის ტარი.

მთვეზე ის ხელში უჭირავს და წყალს მდინარის ნაპირიდან აკეირდება. კერძოდ, იქ, სადაც წყალი წყნარია. როცა ის მეურვე თევზს შეამჩნევს, მისკენ ჩანგალს მიმართავს. ცხადია, მის მოხერხებულობაზეა დამოკიდებული, მარტყამს თუ არა ჩანგალს თევზს. არიან მეურვეები, რომლებსაც შეუძლიათ, ძალიან პატარა თევზსაც კი მოახვედრონ ჩანგალი.

რაც შეეხება ანგებს, მისი ხსენება მე უდემეტად მიამინია.

ეს არის ყველაფერი, რაც მე შემოიძლია გაცნობით სათვეზაო აღჭურვილობების შესახებ.

მე, სამწუხაროდ, ამ მიმართულებით მცირე გამოცდილება მაქვს. მაგრამ ვეცდები, როცა ხაშშობლოში დაებრუნდები, თქვენთვის სისურველი ცნობები შეუკრიბო და შესაბამისი ნახატები გამოგიგზავნიო.

მე უფიქრობ, რომ იანვარში ან თებერვალში ჩემს ხაშშობლოში დაებრუნდები. დისერტაციის, რომელიც უკვე შხად მაქვს და რომლის მიღებაც საბჭოსკან გარანტირებულია, ზამთრის ხემსეტრის დასაწყისში წარუადგენ.

ძალიან ეწეხვარ, რომ ჯანმრთელობის მდგომარეობა საშუალებას არ გააძლევო, საქართველოში იმოგზაუროთ. ამის მიუხედავად, მე იმედს მთლად არ ვკარგავ - მე ვერ კიდევ მწამს, რომ ერთხელ საქართველოშიც მოეხვალმებით.

ერთი კვირის შემდეგ პარიზში მიეგზავრები მხოლოდ გამოიყენაზე, სადაც რამდენიმე კვირას დაერბები. თქვენც ხომ არ აპირებთ იქ ჩახვლას, ბატონო პროფესორო?

თქვენ, სხვათა შორის, მწერთ: „აღბათ, შემთხვევითი არაა, რომ მოამბეში“ ქართულის შესახებ ჩემი ნაშრომების თაობაზე არაფერია ნახსენები, მაგრამ უნდა დაგარწმუნოთ, რომ მკვდელობაში არმიღების მიზეზი არავითარ შემთხვევაში არაა თქვენ მიერ გამოთქმული რომელიმე მეცნიერული შეხედულება, ამის მიზეზია მხოლოდდამხოლოდ წყნეთის, ქართველთათვის, დამახახიათებული თავისებური გულერძობა.

საკუთარს სურვილებით თქვენი ერთგული უ. ვოგინიშვილი.

N22
"საშენიარო კონსტრუქციები" N151
18 მაგნი 1901

დღიად პატენტქმული ბატონი პროფესორო!

ჩემს თავს უფლებას ვაძლევ, ერთი შეკითხვით მოვმართო, და წინასწარ გთხოვთ, რომ მომიტკვით. რამდენადაც ვაიცი, პარიზსა და ვენაში არის ფორმა, ალბათ, ახლების ნაომოსხმელი, რომელსაც, სხვათა შორის, ქართველი შოიერცი უნდა ქმნიდეს. თუ ეს მართალია და თქვენიცავე ცნობილია, დაიდა მდღობელი დაგრეზობით, თუკი მის სახელ-წოდებას მაქნობებდით.

სამეცნიერო ხარისხი უკვე მივიღე და აბრელის ბოლოს განზრახული მაქვს, პარიზში ვაქცეზავდრო, შემდეგ კი, ალბათ, ღონდონსაც ვქვევო.

გულთბადი მოკითხვით
თქვენი ერთგული ფ. გოგინაიშვილი.

N23

მონაგაბითი ბუიონი, სიონაკორი
კავსიონ სოფონ ვევაკონონ სარკორიკა
ბუიონი, 7 მარტი 1902 წ.

დიდად პატიუქმული ბატონო პროფესორი! ცოტა ხნის წინ მივიღე თქვენი ძვირფასი წერილი, რისთვისაც დიდ მადლობას მოგახსენებთ. მე მხოლოდ ის მაწუხებს, რომ თქვენი ფანსირთელობით მთლად კმაყოფილი არა ხართ. წინააღმდეგ შემოსევებაში თქვენ შესაძლებლობას მონახავდით, რათა წევნიან ნაპრობანებულთაგანთა და წევნს ქვეყანას დაეცნობოდით. მე მაინც ვიმდგომარეობ, რომ თქვენ, ადრე თუ გვიან, შეძლებთ საქართველოს მონახულებას. ორ თვეზე მეტია, რაც უცხოეთიდან სამშობლოში დავბრუნდი. მხოლოდ მე რომ მეტბობდეს, რა თქმა უნდა, ვაშკობინებდი, სამუდამოდ ვფროპაში დაერ-წინიდიყვი. ნემო „საქმიანობის“ შესახებ უცრ არაფერის თქმა არ შემიძლია. ცოტა ხნის წინ აქ კავსიონის სოფლის მეურნეობის სახოგადლობასთან დააბრსეს აგრარული სტატისტიკური ბოტრო, რომლის ხელმძღვანელიც მე ვარ.

ახლა თქვენი შეკითხვის შესახებ. მოვლ ვარში არ მოიძებნებოდა მაიფერზე ახალგაზრდა პოლკოვნიკი“. თქვენ საცხდობთ მართალი პრბანდებით: ზნა „მოიძებნებოდა“ მომდინარეობს „ტუნა“-დან. ტუნა ნიშნავს: suchen. მე ვტყვინი ანუ ვეუბ (ich suche), ვტყვინი ანუ ვეუბი (ich habe gesucht), ვტყვინი ანუ ვეუბი (ich suchte) და ა.შ. მაგრამ „მოიძებნა“ ზნისა აქვს პოენის (finden, entdecken) მნიშვნელობა. ასევეა რუსულშიც: jnscrnm მო-

დინარეობს bcrfm (suchen) ფორმიდან. და ნიშნავს: finden, entdecken. მო ზნისწინს ქართულში, ხატროვდ, ის მნიშვნელობა აქვს, რომ საგანი თუ მოქმედება, რომელიც ამ ზნისწინიანი ზნით არის გამოხატული, სუბიექტს უახლოვდება და დასრულებულია – მოქმედება დროზე დასოაგრებული. სიტყვა მოიძებნას აზრი ისაა, რომ კაცი ტუნის მიზნამდე ანუ პოენამდე მდის. მოკლედ, მოიძებნას მნიშვნელობაა ტუნის შედეგად ანდა ტუნის გზით პოენა, აღმოენა.

მაგრამ ამ ზნის ზოგიერთ ფორმასთან ეს აზრი, ერთი შეხვედვით, ნათელი არაა. მე ამას იმით ვხსნი, რომ ტუნა (suchen) ზოგიერთ დროში, მოქმედების დასრულება რომ გამოხატოს, მო ზნისწინს დაირთავს და ამიტომ ზუსტად იხვალევ ფორმა აქვს, როგორც მოიძებნას. მაგალითად, ტუნა – ნამუს: მოვტუნე, მომავალი: მოვტენი. მოიძებნა ზნისთვის კი ნამუსი და მომავალი შესაბამისად იქნება მოვტუნე და მოვტენი. ამიტომ აქ აზრი უნდა გამოიყენებოთ ურახვდან გამომდინარე. მაგალითები: სახლში წიენი დამოტარა, ყველა კუთვებში მოვტენე, მაგრამ ვერ ვიპოვე (Im Hause verlor ich mein Buch, in allen Ecken habe ich gesucht, aber nicht gefunden). საპირისპიროდ: მოვტენე იხვი კაცი, რომელიც თავდებობას გამოწევს (Ich habe (nach Suchen) einen Mann gefunden, der mir Bürschaft leisten wird). – მოიძებნი და, თუ ვიპოვე, მოიძებნი (Ich werde suchen und, wenn ich's finde, bringe Dir mit). საპირისპიროდ: ნემო მოვალე შემხლება, მაგრამ, სადაც უნდა იყოს, მოვტენი მაინც უკვლავად (Mein Schuldner verbirgt sich von mir, aber wo er auch sein mag, werde ich ihn immerhin unbedingt finden). „მოიძებნი“ აქ არის მომავალი მოიძებნისა (jnscrnm). ამიტომ სიტყვები „არ მოიძებნებოდა“ არ უნდა თარგმნილიყო როგორც ვურდე nicht gesucht, როგორც თქვენ სიტყვათა წოდების მიხედვით იფარუდეთ. ეს ასეც იქნებოდა, რომ ყოველიყო: არ იძებნებოდა (ტუნა-დან), ის ვიძებნებო, შენ იძებნებო, ის იძებნება, ის იძებნებოდა (ich werde gesucht, du w. gesucht, er w. gesucht, er wurde gesucht). ფორმა არ მოიძებნების აზრი, საპირისპიროდ, არის: ich werde nach dem Suchen gefunden, ich werde, wenn man mich sucht, gefunden, man kann mich finden; ubralod: ich befinde mich, ich existiere, ich bin vorhanden, ich bin. მაგალითად: შეგიბარს არ ვფრონა, თუ მე კიდევ ქვეყნისზე მოიძებნებოდი (Mein Freund glaubte nicht, dass ich noch auf der Welt war (dass ich noch auf der Welt existiere)). ამიტომ არ

მოიძებნებოდა უნდა ითარგმნოს როგორც "es gab nicht".

თქვენ შეკითხვით: მთელ ჯარში არ მოიძებნებოდა... არ ნაწილაკის ნაცვლად (აქ ვერ ხომ არ უნდა იყოს. არა. "არ მოიძებნებოდა" - ესაა კატეგორიულად ნათქვამი - ასეთი, უბრალოდ, არაფერ იყო. ასეთი კატეგორიული ტონის შეცვლის გარეშე წვენ არ შეგვიძლია, რომ არ შევცვალოთ ვერ ნაწილაკით. თუ წვენ ვიტყვით "ვერ მოიძებნებოდა". ეს იქნებოდა მან könnte nicht finden, es könnte sich nicht finden. ამ შემთხვევაში ფრანგის ნოიანის შეცვლებიდან მთელ ჯარში ვერ ნახავდით მათგან რა ხალხებიც არ იყვნენ. პოლკოვნიკს, თუქცა ასეთი, აღბათ, ნამდვილად იქნებოდა. აქ ვერ იმაზე მოითხოვს, რომ მათგან რა ხალხებიც არ იყვნენ. პოლკოვნიკის არყოფნის კონსტატირება ვერდნობა უშუალოდ ძეგლის რა მოვლენათა, მაინც ვერ იპოვებდნენ. "არ მოიძებნებოდა" კი, პირველი, კატეგორიულად უარყოფს ამას და აღნიშნავს, რომ იქ ახალგაზრდა დეიტენანტი საერთოდ არ იყო და უშუალოდ ძეგლი ამ მხარეთულებით თავადანვე უნდა იქნებოდა.

ზნები ძველ ქართულში, ბატონო პრეფესორო, ძალიან რთულია. მე ვფიქრობ, იქ თავისებური ზნები გაცილებით მეტია, ვიდრე წვეულებრივი. მაგრამ ერთმნიშვნელობისთვის ისინი, აღბათ, ძალიან ხინტერესია და მათი მნიშვნელობა კვლევა, აღბათ, დროს იმე, რომ მკვლევარი გაისარჯოს. ხასურველი იქნებოდა, რომ თქვენ საამისოდ საკარო დრო და მოცალეობა გამოგვანახათ.

ცოცა ხნის წინ აქ გამოვიდა სიღ. ხუნდაძის "ლიტერატურული ქართული". მე მას მალე გაახლებით მარჩის წიგნთან ერთად, რაც თქვენთვის აგრეთვე ხინტერესო უნდა იყოს. მე ვფიქრობ ამ წიგნს ხსებებურებიდან, რომ ორივე ერთად გამოგვანახონ.

საუკეთესო სურვლებით თქვენი ერთგული ფ. გოგიანიშვილი.

აქ ვლავ ანას ხუბარი შესართის ჩამოსვლაზე საქართველოში, თუქცა მას ვაიმართელობის მდგომარეობის გამო იმეიდა, ჩანს, ეს შეუძლებელი ყოფილა. მაინც მეოხია, რომ შესართი თვითონაც იწყებდა ამ მოგზაურებას პრეფესორებას. თორემ ისე გამოემდებოდა არ იქნებოდა მას ჩამოსვლაზე ვინაიდან არა მარტო გოგიანიშვილის ობიექტუალური პრეფესორის სხვა ქართველი ნაცნობების წერილებშიც.

ასლა შესართი უკვე პენსიაზეა. იმეიდა დეკლარებული აღიარა და არც საუნაუნობიტეტი მოვალეობებითა დაბმულა. რა თქმა უნდა, მას არ გაუწყვეტია კავშირი სუნაუნობიტეტიან. სხვადასხვა ლექსების კონსტას დაინება თაიე. თორემ სემინარებს კვლიაინებურად ატარებდა და არც მოწაფეები აკლდა.

აქ საქართველოში მამინა აღნიშნო შემდეგ: 1901 წლის 18 მარტის შემდეგ, როცა გოგიანიშვილი შესართის ლიათეიდან გავესვენა წერილი, ვტვობა, მათ დაახლოებით ერთი წლის განმავლობაში მამინა არ პქანიათ. როგორც წინა წერილიდან ჩანს, გოგიანიშვილი ამბობს ბოლოს პარისში ანარებად ვამეზავრებას. იქაინ კი - ლონდონში. მოგვახსენებთ, მამინა 1902 წლის მარტში, თუ საქართველოში დაბრუნდა და სისლამწიფო სამხატურში შევიდა. ამ დროს შესართი გოგიანიშვილის ახალი მამინათი არ იყოდა და ამის გამო წერილებსაც ვერ უშვინიდა. შეიძლება არც იყოდა, გოგიანიშვილი საქართველოში აყოფებოდა თუ არა, თორემ მასი ადრესის დადგენა არ გაუჭირდებოდა; თბილისში მას არაერთი ასეთი ნაცნობი პეიდა, რომლებიც მას ამ საქათის მწერიელ მოუგვარებდნენ. 1902 წლის 25 მარტს შესართი მუწენში მესობრები ქართველებსგან მიიღო საფოსტო ბარათი აქაო წავრებას პორტრეტით. სურათის ქვეშ ქართულად წერია: "მოწაფე სელმწიფე; მუწენის ქართველობა ვთილას უდრეს მდგლობის თქვენი მოღაწეობისათვის წენი ხალხისთვის და ვისურვებს ყოველთვე სეფებს მრავალ წელს ეს სურათი წენი გამოცემულა". და ბარათის კიდებზე კი მწერილია: "აქაურში ქართველებში დაიარსეს წრეწრეს მზხნა ატეს ხელი შეუწეოს წენ ხალხში თთიციობარების ამაღლებას. ამიტომ ვინისრანის დაბეჭდვის და მართებზე წენი მწერილია და მოღაწეები. აქაური ქართველებს მონცილობით ტარასი მომცემლათე ვაშა! პატრონო მოხეცი!"

როგორც ჩანს, შესართი მამინე მამინა მუწენში სამხატურ წერილი, რომელშიც ხოსოდა იდრებანტებს, მათთვის უცნობებანი მოწენველი ქართველებს ენიაობა და, აგრეთვე, თუ პქანიათ რამე ანთომიციი ფილამე გოგიანიშვილის იდრებისყოფის შესახებ. მასხებ არ დათეფია და მ ამბობს მუწენველი ქართველებს შესართის თეფანთი თაიე უწრო დაწერალებით ვააცნებს, ბოლოს კი ფილამე გოგიანიშვილის იდრებაც აცნობებს ტუფასა. "ველის" რედაქცია. სწორედ ამ წერილის პილებს შემდეგ დაუკავმარდა შესართი გოგიანიშვილს და მათთვის ხინტერესო წინადადებ

ბაზე განმარტება ხისივია, როგორც ზემოთყო-
ვანილი წერილიდან ჩინს, გოგინაშვილმა არ
დაიხარია და ურცელი კომპერტარი შეხივება გრა-
ვიკლ პროფესორს, 20 დღის შემდეგ გოგი-
ნაიშვილი კიდევ ერთ, როგორც ჩანს, საბოლოო
წერილს, უფრო სწორად, და ბარათს, ავნიანს
გრაივს, რადგან ამის შემდეგ დაწერილი
თანადიანი წერილი გოგინაშვილსა შეხივით
არქივში აღარ მოიპოვება.

თქვენი ერთგული ფ. გოგინაიშვილი
ამ წერილებს გირადა შეხივითს არქივში
შეინახულია ფაილზე გოგინაიშვილის სამი
სადარბაზო ბარათი, თითოეულ მათგანზე გერ-
მანულია დაბეჭდილია Philipp Gogitschaischwil,
რის ქვეშაც ქართულია მიწერილია მისადიოც
ტექსტა

N25

„მოგილოცავით ახალ-წელიწადს და
ისურვებს თქვენს ჯანმრთელოდ სიცოცხლეს
მრავალ-მრავალ ეამიერ“.

N26

„მოგილოცავით ახალ წელიწადს და
ისურვებს სულით და გულით თქვენს სი-
ოცხლეს მრავალ ეამიერ“.

N27

„მოგილოცავით ახალს წელიწადს და
საუკრებს და ისურვებს სულითა და გულით,
ჯანმრთელოდ და მსხნედ ბრახინებულოით
მრავალსა წელსა“.

არცერთ ბარათზე არაა მოთხოვნილი
გეგზაქნის დრო, მაგრამ უჩინსტელი ბარათის
დათარიღება მარცხ შეიძლება რაკი ახალი
საუკრის დადგომისა ლამარაკი, იგი ცხადია,
1900 წლის ბოლო დღეებში უნდა იყოს დაწერ-
ილი.

N24
ხეაა ლია ბაკითი, ზურა ბაკილია
ახალხში ბაიონურილი კახი ფილია, სრულ-
საჲ ახალს წაწვია
ბატონ პროფესორ უკო შეხივითს
გრაცი, ელიზაბეთშტრასე 6

ავსტრია
ტუილისი, 27 მაისი 1902
დიდად პარტიკულო ბატონო პროფესორ!
დღეს გეგზაქნით ფოსტით მარჩის
„Hilfsbrief“-სა (შეიოქლისა და სხვათა შეხივებ)
და ს ხუნდაბის „სალიტერატურო ქართულს“,
რომელიც ბატონმა ნადლოზბერიძემ თქვენიოქის
ეადმიოქა, სწორედ მან მოხსურეა, რათა მისი
ქვეშემღარი გამოგვეგზაქნა თქვენიოქის. იგი
გიოთვლით გულთაოდ მოკითხებას და იმე-
ლოქნებს, რომ იოქნებე წყნთან მივექმს
საშეადლება, რათა თქვენ პირადად მოგესაღ-
მოთ.

უღრმეხი ეურადღებით

მაჲ ლარინაშვილი

ჩაიხი ხეა ბართული

ქართული ენა - ბურჯი ეროვნებისა

ამ წერილის ავტორი ი. გოგინაშვილის სახელობის თვლიეს სახ-
ელმწიფო უნივერსიტეტის IV კურსის სტუდენტი.
ნაბრძოლი სტუდენტია რესპუბლიკურ კორეფრენციასე იქნა
წაკითხული.
ჩვეს მივესაღმებოთ ჩვენი ახალგაზრდების ეატიკრებს დედაქნის
ინტერესებს დახეკელოდ და ხამხეჩებოთ ექველოდ ამ წერილს.

რა მდომარეობაშია ქართული
სალიტერატურო ენა? რაოქრ
ეოქვეთ მის ნორმებს? რაოქრ
ეწებულებოთ? დღეს საქართველო
დამოუკთვებელია და საინტერესოა,
ეს თავისთვალა ებოქნა, საიგადოე-
ბის განვითარების ცვლილებები,
რაოქრის ანახება სალიტერატურო
ენასე, მის ლექსიკაში? ერთი
შეხევეთო, პასუხი თოქნის მარ-

ტივია - თუ არათავისთვალა
საქართველოს ქართულში ენამ
მოახებეს თავისთვადობის შენარ-
ჩუნება და ჩვენამდე მოღწეა,
თავისთვალა საქართველოში ქარ-
თულში ენამ დიდ აღმავლობას უნ-
და მოღწიოს, მაგრამ ასეა კოქ. და
ათავისთვლის ვისაქვარი არ იქნება,
თუ ხმამაღლა ვანახებოთ, რომ
მის ათავსებასე წყაროს მღეროე

ნაკალი შერევია და მოითხოვს
წელის, რათა ეთოქნოდ არ დავებ-
დეს და ხელახლა არ დამდბაღდეს,
არ სულიც არ ვაქტას! (ე. ბოქვეა
სწორად ვამბობთ და უწიქოთ! თბ.,
1999, გვ. 4). ამკარად შეინახება
მეტველიების კულტურის მეტად
დახალი დონე წყნინებება იღარ
არის მისაბარსი და სამაგრო თოქნის,
ეაქტალა სალიტერატურო ქართუ-
ლის შესწავლისა და მოელო-
ბატრონობის ინტერესა.

1. ბოლო დროს, ჩვეულებად
იქნა მეტველიების სტილის
ეაქტეშება. ამის ნათელ დიდეს-
ტურებას წარმოადგენს პრესა,
ტელევიზიო ვადაქცემები, ეურნა-
ლისტია, პარლამენტრათია თუ

სხვათა ზეპირი შეტყულება. არადა, სწორედ ჩამოთვლილი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები უკუფანეს სწორად გზას უფლებად ამას, რომლებიც ენობრივ შტამებში შეღწეულნი ვართ ახანგრძლივების სიციხეებს და მომძაპრებლის თვალი და ყური თანდათან ისე ეჩვევა მათ, რომ ზოგჯერ ჭრის ყოველ სწორის გამოქვამს არასწორიასგან" (ქართული სიტყვის ელტერის სათიბები, VII, 1985, გვ. 6).

1. მაგალითების განხილვის დროს უნდა ვიხსენებოთ მალე გამოჩენილი, მაგრამ დღეს მოკლე ცხოვრებით გამოიჭიბეთ: „მალე გამოვა გაფიცვაში“, „გაფიცვაში იყავი“... ეს რუსულის კალკრებულ ფორმას წარმოადგენს, რომელიც გამოიყენება სწორი ფორმის ნაცვლად იყოფება, გავაზოვით...

შეაკისო ნიმუშები: **ქენაშა** — ნაცვლად **თებენა** ფორმის; **ღარ-შა** საში ცალი — ნაცვლად **ღარად**.

2. არსებობს უფლების დამკვიდრებას ცდილობს პარალელურად სხდომებიდან მოსმენილი კალკრებული ფორმების მუდმივი შესრულებები: „სათვის დავაყენოთ ქვესტრიაზე“, „გავადგო ისეთ ქვესტრიაზე“. ამგვარი ფორმები მორღობილია ქართული სათიბის და სწორი იქნებოდა თქმულება: „ქვესტრიაზე“, „დავადგინებდი ისეთ ქვესტრიაზე“.

კალი, როგორც მოვლენა, ობიექტური ფაქტია, მაგრამ ისინი უნდა ვიხსენებოთ მაშინ, როცა დღევანდელ შენატვისი ამ მოვლენაზე. ბუნებრივ შემთხვევაში ვახილთ სელონურის (მ. აფრიდიანი, სიტყვითმცხება, ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში, 1982, №2, გვ. 61).

3. საკმაო ისეთი ნიმუშებიც არსებობს ერთი სიტყვის ნაცვლად სხვადასხვა ფორმით ჩამდენი სიტყვა გამოყენებით და რა თქმა უნდა, მოვლენილია სტილისტურად: „მკურნალობს გავდივარ ექიმთან“ — ნაცვლად **მკურნალობს**, „პარალელურად არ შევიდის შედილობაში“. სწორი იქნებოდა თქმულება — **არ შევიდის**.

4. იურისტთა შეტყულებიდან

სწორად ვაისმის გაგებრებულ სიტყვა მოკლეობა შესიტყვებაში — „**საკაბის** მოკლეობაში“. **მოკლეობა** ქართული და არა **მოკლეობა**.

5. არც თუ ისე იშვიათად წყვეტობას ან ტელეგრაფიან ვისმენთ: „სხდომებზე **დაპატივებულ** ვარ“, „ტარდება დასუსთა და **დაპატივებულ**“, „ტელე-ში თუ ჩაიხრება დამი, გავივებთ, რომ დაპატივებულნივართ სტუმრად მიწვევას, მაგრამ — ქართულში, სადილზე, ვაშაშაზე, მიწვევა კი, როცა ამა თუ იმ პიროვნებას სთხოვენ მისვლას ჩაიხრებ ღონისძიებაზე. ამდენად, ოფიციალური, საზოგადოებრივი ღონისძიებების დროს **დაპატივებულ** კი არ უნდა გამოვიყენოთ, არამედ — **მიწვევა** მიწვეული ვართ.“

6. შესატყვისი ლექსების მოუფიტებლობის გამო დღეს ბევრს უხიარს სიტყვების მიზნობრივად გაყოფა. ენა ღარიბდება, სიტყვას კი ვეარგება ძირითადი მნიშვნელობა. მაგ.: ამბობენ — „**ვაჩარბობენ** ვალზეებს“, „**მალდება** აჩარბობენ ექიმებს“. ყველა ეს გამოთქმა მცდარია. სწორია: 1) ვაშაშაზე ვალზეებს; 2) ექიმებს მიიღებენ აქტივობებს.

7. სწორად უხერხულობას იწვევს გამოყენება სიტყვისა — **მალდა**, რომელიც ახანამდროვე ქართულში განსაკუთრებული სტილისტური დავითაა მიღებული და თითქმის მხოლოდ ჭრამ ექსპრესიულ იქცა" (ქართული სიტყვის ელტერის სათიბები, VII, 1985, გვ. 198-200). მაგ.: მალდა შეიძლება იყოს მთა, კაცი, მაგრამ უფროსშივე გამოიხატება მისი გამოყენება შესიტყვებაში: „**მალდა** სტუმარი“, „**მალდა** ფახებში“... დაღისხედებით ამ სიტყვათა სიტყვის, რომლებიც **მალდა** სიტყვის ნაცვლად უნდა გამოიყენებულყო ჩამოთვლილ ნიმუშებში. — საბატო, ჩაქვლი, ღიბივლი, სახურველი, დღებელი, წარჩინებული, ცოილობილი, დავითა დიდი, მაგრამ არანაირად **მალდა** სტუმარი. — ძვირად შეიძენით, ყველაზე მეტს გადაიხდით, და არა — **მალდა** ფახებში.

სამეცხრად **მალდა**ს იპირ-იპირ სიტყვას — **დაბალი** —

დაპატივება სწორედ გამოიხატება არგული ს. ს. ორბელიანის ლექსების მიხედვით დაბალი — არის სიმალე-უტონილი; — სიმალე-ნაქვლი; — ტელე-ში კი ვითახლობთ: მცირე სიმალდასა ქვედად ზეით, გადატანილი მნიშვნელობით დაბალი ჩვეულებრივზე ნაკლები სიმალდათა თუ სიდაბალი. ბიბი, ჩემი ხმა. ე. ი. სწორი იქნება, როცა ვამბობთ: დაბალი ადამიანი, დაბალი ხმა, მაგრამ შეცდომით ვაკვირებთ ამ სიტყვას შემდეგ ნიმუშებში:

— „დაბალი ნიჭიერება“ — ნაცვლად უნდა იქნას სიტყვისა.

— „დაბალი ფახები“ — ნაცვლად იახვი, ხელსაყრელი, ხელმისაწვდომი სიტყვისა.

9. თქვენს ყურადღებას მოვაყარობთ შემდეგი სახის შესიტყვებებს: არსებობს ბინა **რემონტი**, **სარდაფი**... „იარაღით დადიოდა“, „გამოდილი ხელებით შემეგება“... მართლაც, სასიყვარულო სატრიალი რომ არ იყოს, რადგან ამგვარი სტილით მოსაუბრისადღეს უცნობია, რომ ვისაუბროს ხელებით თუ არ შეივება, არამედ — **ხელგამოდილი**; იარაღით თუ არ დადიოდა, არამედ **შეიარაღებული**, ბინა რემონტი, სარდაფით... კი არ იყოფება, არამედ იყოფება გარემონტებული სარდაფით... ბინა.

10. ყველაზე ვასაოცარი კი ის აღმოჩნდა, რომ გარკვეულ ნიმუშებს ასხნავ კი არ ეძებნება: **„მე ამაზე აღარ გავდივარ“**, **„გაბედა იყო 9-ანი კურხის“**, **„მინდა სწორად ვყოფ გავებულ“** და სხვა.

11. დღეს საზოგადოების ელმსწარმობას იწვევს მოხარული თაობის შეტყულებილი გაბატონებული ელმსწარმობები — უხეში და უქმარული სიტყვები: **სტერი, გიანი, დედალი**...

ქართულ თუ ქიქარ სიტყვებსაც სიმამრ შეტყუებით ახანგრძლივებთ მონათესავე ადამიანთა ვიწრო კი არა, ჩვენი აზრით, უკვე ვართო ვრწმე: შეეცება (მოქმობს ფორმის ნაცვლად), **დავადგ** (ხელში მოვლად), **ამეც** (წადი, დაიყარე), **დავადგ** (დავადგები, გაქუდავლად), **აუღ** (წადი)... „მართალია, ბუნების“ დამკვიდრებას

ძირითადად უცხოური ენების გავლენა განამბრობებს. აველგან გვეხება: **ენობრივად, ენობრივად** (კვამთეხის ნაცვლად), **ზარაფობს** (ჭილიბის) და ა. შ.

საზოგადოების შერეულობას თუ დაცვიკობები, სწორად მიუღებელი ექობური გამოთქმებით აჭრებდებოდა სურათი წარმოგვიდგება: **შაშაღონა, მაგნები, რეინა, თაგონი**...

უფროვე ამის შედეგად კი ვიღებთ ე. წ. **ენობრივ აქცენტ-დალს** (გ. მოკვთა „სწორად ვაშობთ და ეწერით“, თბ., 1999, გვ. 27).

III. შევხებით კიდევ ერთ მტკიცებულ საკითხს — ენაში უწყალოდ შემოჭრილ უცხოური წარმოშობის სიტყვთა მძლავრ ნადავს, რომელიც პოლავის ენობრივ დაფუძნებულს და დამკვირვებულს, ამბობდაც ჩვენი ენის ლექსიკას, ინტონაციურ სტრუქტურასა და ფონოლოგიურ მიღებებს.

საერთოდ, არსებობს ე. წ. შედარებითი ენობრივი სფეროები, მაგ.: ბრუნებისა და ენობრივობის სიტყვები, სადაც პირდაპირ არ ასახება საზოგადოებრივი ცოდნეები“. სამკურნო, ენის ნიშნობრივი ფუნქცია უშუალოდ ამის დაყვანილობა ადამიანის საქმიანობასთან და, მიშისადაც, საზოგადოების განვითარებასთან. ამის გამო ლექსიკური ღონი განწევობილი იყვლება უფრო კონკრეტულ ენის აქვს ლექსიკის გამდიდრებისა და შევების ზღები და ხერხები, ეს ძირითადად ხდება ორი გზით: დამოკიდებულად ე. ი. საკლასიკო რესურსებითა და სიტყვასწარმოებელი მოვლებით და სხვა ენებთან კონტაქტით, ე. ი. სიტყვათა და თარგმნით. თუ რომელი გზის ობიექტს ენა თავისი სისტემის განვითარებისა და გამდიდრებისათვის, ეს უდავოდ დამოკიდებულია კონკრეტულ ენობრივ სიტუაციაზე.

დღეს რა ენობრივი სიტუაციაა? როგორი ჩანს, რუსული ტრამპები უპირატესად შედეგად ინტონაციურ-ენაში ტრამპებსა, ე. ი. თანამედროვე ქართული ლექსიკური მარაგი განამდიდრებლად იჩნება ანა

საკლასიკო საშუალებებს — აფექციას, კომპოზიციას, ამაღლ შეგრძობას — სხვა ენის რესურსებსა და სიტყვასწარმოებელ ეალიტებს ე. ი. სესტებსა და თარგმნას.

სიტყვათა სესტები ლექსიკის გამდიდრების ერთერთი დროად მნიშვნელოვანი გზაა. ამის ვერცერთი ენა ვერ აუღებს გვედს. პერსიზმის თიორის დაცვა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მაგრამ ვაჩლამ თიორია წერდა: „სესტებსა მუხლივთა სჭირდება. უცხოური სიტყვა გადმოგვიტყვებს მაშინ, როცა საკლასიკო არ მოგვებობება, ან ვთარგმნი, თუ ამის სჭირდება იტრანსლაციონის ადვილად გადმოსაღებას“.

სესტებში სიტყვები საერთოდ მეცნიერების, გულბრების, პოლიტიკის სფეროებს განეკუთვნება. დღეს, ჩვენი აზრით, შინაარსობრივად, პოლიტიკის გამომატებული ლექსიკა მატრონობს: ინსტრუქციული, დებარში, სპეკტი, ფორმისტი და სხვ. მათი დიდი ნაწილი არსებითად სასტყუარია: პოტი, ინვესტიცია, მკურნო იდენობითაა ზედსართავი სასტყუარია: კონფიდენციალური, ექსტრავეგანტური. ისინი ძირითადად აფიქციურ, სუფიქსური ან პრეფიქსი-სუფიქსური წარმოებისა; ვაქცეს კომპოზიტებისა.

- ა) ლექსიკა-**ურ-ი**; ფიტლ-**ურ-ი**; ქარიშხალ-**ურ-ი**;
- ბ) **გზუნა-ცია**; ნიშნა-**ცია**;
- გ) **ექსტრავეგანტ-ურ-ი**; **ექსტრ-ურ-ი**;
- დ) **ფორმისტი**, **მენეჯმენტი**, **მისეგია**.

შემოხლო სიტყვებიდან შინაარსობრივი თვალსაზრისით მართებული იქნება ქართულმა ენამ მიიღოს, მაგ., აქცია, რეალმენტრი, ინციდენტ-... მაგრამ ბევრი მათგანი როგორმე უნდა განდევნოს.

ვაგაკნობთ ჩვენი ლექსიკონის შილობა მკურნო ნაწილს იმის ნათესალოვად, რომ დასახლებულ სიტყვათა ქართული შესატყვისები მწვენივრად გამომატავს სათქმულს ენის ნორმებისა და ესთეტიკის დაცვით.

- 1) პრიფინეა — ხანმოკლე თათბირი ტერმინალისტებისათვის.
- 2) ვიბატი — მუგზაურთა

- 3) მიმსტრი — ურბული
 - 4) ნომსენსი — სასტყუარე
 - უბრიბობა.
 - 6) ფობია — შიში.
- მაგალითების ჩამოთვლა შორის წყველვის რეალობა — ქართულ ენის მწველი სჭირდება, მაგრამ როგორ?

„უცხოვლებელია დედობისზე სწავლება... თუ გვიჩნდა, რომ ხალხს სულიერი საზრდო მივცეს“ — ბრისნა ი. გოგენაშვილი ვერ კიდევ XX ს-ის დასაწყისში. მაშ, რა ხდება, რა მდგომარეობაა XXI საუკუნის დასაწყისში? ზოგი იტყვობს, ჯვეყანა თავზე ვადაცვია, ვის სულია ქართული ენის სწამებზეც იფიქროსო! მაგრამ არ სჭირდებათ კი პრობლემები და ათასი სასრუნევი, ილიას თაობამ უფრო მეტად რომ დაცვა შობლობრივი ენა იტყობა, მათ უკეთ იციოდნენ, რომ ქართველმა კაცმა ხაჩი უნდა უხელო რუსთაველი, სელაჩანსასა, დავით აღმაშენებელსა და თამარს.

და დღეს სწავლობენ საქართველოში დამახვილებული ქართველი ენაწილები ინგლისურად, გერმანულად, ფრანგულად... საცერველია! და ანა მარტო სწავლობენ, გადმოაქვთ კიდევ ქართულითადად არადასახლებული უცხოურენოვანი აქცენტრი.

ოქახი და სკოლა, შემდეგ უმაღლესი სასწავლებელი, უნდა იტყვოს, ჩვენი აზრით, ენის დარსების გადარჩენის უზრუნველ იარაღად.

და, რაკ, ენა ადამიანის სულია და ზნობის ჩამომუშაობებელია, თითოეულმა ჩვეყანამა ეულტობ ვეძიებო მისი დაცვა დასასრულს, ვეცა-ვემაველსაც ვეცდობი ეტრ: -დედობი კუთვნილობა ენისა, რომ თუ მას დასთობს ენა, სხვა ავლობასაც უვალდებულოდ, ტერმინალისტულად ზღვს იღებს“. მისივე თქმით, „საანამ სული უვალდებულოდ, ვეცვივ ჩლივირს, სულით საცელილი ფესვის მოსპობაა“. კიდევ, ამ ფესვის გადმარჩენად სწავლივ ავანობი ამწვენივრად საშუა — მამოლ, ენა, საარწმუნობა — საუკუნო შემოხრებელი ერთგუებისა.

1. სულთანი

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში მითითებულია, რომ **სულთანი** არაბული სიტყვაა და ახსნილია ასე — მეფის ტიტული ზოგ შამხადიანურ ქვეყანაში.¹ სხვა განმარტება ამ ტერმინს არც აღნიშნულა და არც სხვა ქართულ ლექსიკონებში არ გააჩნია.

მართალია, **სულთანი** არაბული სიტყვაა და ნიშნავს — მეფის ტიტულს, უმაღლეს მმართველ პირს.⁵

ზოგ ენაში ტერმინ **სულთანის** სემანტიკური ველი გაფართოებულია, მაგალითად სპარსულში ის, გარდა მეფის ტიტულისა, აღნიშნავს არმიის მეთაურს (სეფიანთა ხანაში), ასევე მეთაურს (ყაჯართა ხანაში).

გარდა ამისა, **სულთანი**, სპარსულ ენაში, სხვადასხვა შეწყვეტილებებში მეტაფორის ფუნქციასაც ასრულებს, მაგალითად: **soltan-e axtaran** — ვარსკვლავთა სულთანი (მთვარე), **soltan-i palak** — ცის სულთანი (მზე)...

ამავე დროს სპარსულში **სულთანი** არის მდებარეობითი სქესი (მედგენილი პირის საკუთარი სახელის მეორე წევრი: **fatem-e soltan**).

ასევე გაფართოებული ჩანს **სულთანის** სემანტიკური ველი თურქულ ენაში, სადაც, განსხვავებით არაბულია და სპარსულისგან, იგი აღნიშნავს ბექთაშის ზოგიერთ წმინდა რელიგიურ ორდენსა და ყურძნის ერთ-ერთი ჯიშის სახეობას.

მსგავსად სპარსულისა და თურქულისა, **სულთანის** სემანტიკური ველი გაფართოებული ჩანს ქართულშიც, სადაც იგი, გარდა მეფისა, შეიძლება იყოს უფრო აბსტრაქტიანი, მაგალითად: სამხედრო პირის აღნიშვნა

ნელი ტერმინი. საილუსტრაციოდ მოვიტანთ ერთ ამონარიდს „ყარაამანიანიდან“: „ოცდაოთხი ათასი სულთანი, ორმოცი ათასი დევი და ფერია მოვიდნენ“.

როგორ ბაკათია
ორ ტერმინთან დაკავშირებით

1. სულთანი, 2. ბუღათი

ამჟამად, რომ ამ შემთხვევაში **სულთანი** არ ნიშნავს (მეფეს), უმაღლეს მმართველს.

მსგავსი მაგალითების მოყვანა, როგორც აღნიშნულ, ისე სხვა ქართული ტექსტიდანაც მრავლად შეიძლება.

გამომდინარე აქედან, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია რომ ქართული ენის ლექსიკონებშიც შესაბამისად აისახოს **სულთანის** სემანტიკური დატვირთვა.

2. ბუღათი

ისტორიულ გამოცემას დართულ ლექსიკონში, მაგალითად „ქართლის ცხოვრების“ სიმონ ჯაფარიშვილისეულ ლექსიკონში ეს ტერმინი განმარტებულია ასე: მსახური; მონა-საბა.

ფულამი ქართულ ტექსტებში გვხვდება შემდეგი ფონეტიკური ვარიანტებითაც: **ბალამი**, **ბულამი**.

ფულამი არაბული სიტყვაა — **fulam**, რომელიც ნიშნავს: 1. ბიჭს; 2. მსახურს.

ამავე მნიშვნელობით ეს სიტყვა შესულია თურქულ ენაში, ხოლო სპარსულში ამ ტერმინის სემანტიკური ველი გაფართოებული ჩანს და მსახურ და მონასთან ერთად ნიშნავს: 1. ბიჭს, 2. მომოსტეს, სულისტ ბიჭს; 3. ქარგალს; 4. მეომარს, რატომღაც ლექსიკონებში ამ ტერმინის

შინაარსი მოსამახურისა და მეომარზე მალაღობა ჩანავს ცნებას არ სცილდება. მაშინ, როცა **ფულამი** შეიძლება ყოფილიყო მაღალი რანგის სახელმწიფო პირი, თვით მეფეც კი.

ფულამთა ინსტიტუტი ირანში მეტბრე-მეთე საუკუნიდან იღებს სათავეს. ცნობილი იყვნენ თურქი ფულამები — მონა-მსახურები, რომლებიც დროთა განმავლობაში ისე აღზვედნენ, რომ დიდ სახელმწიფო მოღვაწეებად, მეფეებადაც კი ევლინებოდნენ ქვეყანას.

სეფიანთა ირანშიც (1501-1722 წ. წ.) ახალი ძალით იფეთვა ლოლამთა ინსტიტუტმა, იმეამად, **კავკასიურ**, **კერძოდ**, ქართული ელემენტის ხარჯზე. მათი გავლენა ირანის პოლიტიკის ცხოვრებაში დიდი იყო. ცნობილია, რომ გამაჰმადიანებული ქართველი, შამაბას პირველის გვარდიის სარდალი, ალავერდი ხანი — უნდილაძე მეფის მეორე კაცი იყო სახელმწიფოში.

შამის ლოლამებად თვლიდნენ თავიანთ თავს ქართველი მეფეები, მაგალითად: სიმონ მეორე ასე აწერდა ზელს **fulam-e Sah abas simon** — „შამ აბასის ლოლამი სიმონი“.

ამ მაგალითიდან ჩანს, რომ ლოლამი არ ნიშნავს მხოლოდ მსახურს, მონას, არამედ ის შეიძლება იყოს დიდი სახელმწიფო მოხელე, თვით მეფეც კი. მეფე კი შეიძლება იყოს რომელიმე სხვა მეფეზე დამოკიდებული პირი — ვასალი, და არა მსახური.

ვეჭობრთ **ფულამი** შესაბამისი განმარტებით უნდა შეტანილ იქნას ქართულ ლექსიკონებში.

თელავი

გასული საუკუნის ოთხმოცეანე წლებში ზაფხარა მტკიცე საფუძველი და ლამაზ ტრადიციად იქცა თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ერთობლივი სამეცნიერო სესიები. ოთხმოცდაათიანი წლებიდან თემატური ხასიათი მიიღო ამ სამეცნიერო შეკრებებმა — თემად ზვენი კლასიკოსები ავირჩიეთ.

ვთქვით ისიც, რომ ამ კარგი ტრადიციის საფუძელის ჩამორეალი ბესარიონ ჭორბენაძე, ივანე ქეშიკაშვილი, როინ ქაკაძე და გ. გოგოლაშვილი იყვნენ. სამწუხაროდ, 1993 წელს ბ. ჭორბენაძე გარდაიცვალა. საბედნიეროდ, ეს ტრადიცია გრძელდება... ორგანიზატორებს ბ. ჭორბენაძის საზოგადოებრივ აზოლდა მხარში.

შეთვთ თემატური სესია გაიმართა 2002 წლის 31 მაისს. იგი ვასილ ბარნოვის მიძღვნილია. წინა სესიების თემები იყო: ილია ჭავჭავაძე, იაკო წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი, ვაჟა-ფშაველა, რაფიელ ერისთავი, ალექსანდრე უაზბეგი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ვალენტინ ტაბიძე და გიორგი ლუონიძე.

ვასილ ბარნოვისადმი მიძღვნილ კონფერენციაზე მობსენებში წაიკითხეს რ. ქაკაძემ, გ. გოგოლაშვილმა, გ. ქავახიშვილმა, მ. ჭურდიანმა, შ. იფრიდონიძემ, ლ. მინაშვილმა, ე. კოშორიძემ, ა. ჭინჭარაულმა, ლ. შილვაშვილმა, ი. ქეშიკაშვილმა, თ. უთურგაძემ, მ. მიპელიძემ, ა. სპარსიაშვილმა, ლ. ტალახაძემ, ნ. გელდიაშვილმა.

ვადაწუდა: მომავალ წელს კონფერენცია მიეძღვება ბესარიონ ჭორბენაძეს — დამაღბიდან 60 და გარდაცვალებიდან 10 წლისთავზე.

სიღნაღი

2002 წლის 23 მაისს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიღნაღის ფილიალში ახალგაზრდა შემოქმედთა წრის თაოსნობით გაიმართა შეხვედრა ეურნალ „ბურჯი ეროვნებისას“ შემოქმედებით კოლექტივთან. შეხვედრას უძღვებოდა ახალგაზრდა შემოქმედთა წრის თავმჯდომარე თეა ბეროზაშვილი. წრის წევრებმა (ელენე სალარიძემ, ნინო მანჯაფიარაშვილმა, ივარი თათარაშვილმა და სხვა.) და უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებმა ისაუბრეს იმ პრობლემების შესახებ, რაზეც ძირითადად არის საუბარი ეურნალში. განსაკუთრებული ინტერესი და ცხოველი კამათი გამოიწვია პუბლიკაციებმა სახელმწიფო უნიის კანონის პროექტის შესა-

ხებ. შეკრების მონაწილეებმა მხარი დაუჭირეს საჭარათველოს მწერალთა საერთო-ეროვნული კავშირის მიმართვას პარლამენტისადმი ამ საკითხთან დაკავშირებით. შეხვედრაში მონაწილეობდნენ ასეუ პროფესორები შაია ნათაძე და ციცი აბულუღიანი.

შეხვედრა შეაჯამა ფილიალის რექტორმა, პროფესორმა გაიოზ ნადირაშვილმა. მასპინძლებს მადლობა გადაუხადეს და ეურნალის პერსპექტივებზე ისაუბრეს თამაზ ხმაღაძემ, იოსებ ჭუმბურიძემ და გიორგი გოგოლაშვილმა.

გორი

2002 წლის 16 მაისს ცხინვალის სახელმწიფო უნივერსიტეტში (ჭ. გორი) ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრის ინიციატივით გაიმართა ეურნალ „ბურჯი ეროვნებისას“ ვაშლივა. შესავალი სიტყვა წარმოთქვა უნივერსიტეტის რექტორმა პროფ. ვიანორ ახალიამ. უნივერსიტეტის პრორექტორის პროფ. გ. ბერბულაძის გამოსვლა პროფესორ ბესიკ კორბენაძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას ეძღვნებოდა (10 მაისს 9 წელი შესრულდა ბ. ბესიკის გარდაცვალებიდან, 31 აგვისტოს 60 წელი სრულდება მისი დაბადებიდან...) მოხსენებათა თემატიკა მრავალფეროვანი იყო: ლიტერატურის სწავლების მეთოდის საკითხები ეურნალში (პროფ. შ.

ჭურდაძე); ენათმეცნიერების საკითხები ეურნალში (პროფ. ვ. სომშიშვილი); მშობლიური ენის სწავლების მეთოდის საკითხები ეურნალში (გ. მახაჯაშვილი) ქართული მწერლები ეურნალში (დოც. ლ. მელაძე), მხატვრობა ეურნალში (დოც.

ნ. შირაზაშვილი) და სხვა. ვაშლივაში მონაწილეობა მიიღო ეურნალის შემოქმედებითმა კოლექტივმა. სამადლობლო სიტყვები წარმოთქვეს და შეკითხვებს უპასუხეს ი. ჭუმბურიძემ და გ. გოგოლაშვილმა.

თუ უკვე გვიან არ
არის. მემოცრათ
განვადის ბარო!..

ოითქოსდა გულის
გვეგრძნობო; ჩვენი ურ-
ნაღის 2002 წლის 1-4
ნომრებში გამოვეყვინეთ
იპონელი ქართვე-
ლოლოგის იანუბირი
კოჯიძის გადაღებული

ფოტოსურათები იმხნის,
ქმეთის, მუბერდისა და
ოთხთა ეკლესიისა.
ამჟამად ვბეჭდეთ 1000
წელს ხინო ჯორბენადის
მიერ გადაღებულ
ფოტოებს _ ხსულისა და
ოშუის მონასტრებისას.
ამ ნომრის ვარეკანზე
(ოშუის ფონზე) ხსულის

ცნობილი ხაყის ფრგმენუს
გთავაზობთ და კიდევ მხაყ-
ვარ ვი ღამხის ხახაყს _
გრეგოლო ხანძოელი.

ღვთიმობლისა და
გრეგოლო ხანძოელის
ხულებმა დამფარის ქაო-
ჯარეფთი!

1915

1915
2001